

ÄLÄ MURJOTA MURKKUIKÄÄ!

Kuudesluokkalaisten käsityksiä murrosiästä

Reija Leppänen

Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma

Kevät 2005

Opettajankoulutuslaitos

Jyväskylän yliopisto

Leppänen, R. 2004. Älä murjota murkkuikä! – kuudesluokkalaisten käsityksiä murrosiästä. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Pro gradu -tutkielma. 73s.

TIIVISTELMÄ

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää kuudesluokkalaisten käsityksiä murrosiästä ja heidän näkemyksiään murrosiän fyysisistä, psyykkisistä ja sosiaalisista muutoksista. Tutkimus suoritettiin jyvaskyläläisen ala-asteen kahdella kuudennella luokalla. Tutkimusjoukko koostui näiden rinnakkaisluokkien oppilaista, joita oli yhteensä 40.

Tutkimusmenetelmänä käytettiin käsitekarttatekniikkaa ja ainekirjoituksia. Käsitekartat ja aineet jaoteltiin ryhmiin niiden sisältämän tietomäärän, niiden laatijan asennoitumisen sekä tiedon monipuolisuuden perusteella. Käsitekarttapohjalla todettiin olevan vaikutusta sen laatijan käyttämiin käsitteisiin sekä käsitteiden fyysiseen, psyykkiseen tai sosiaaliseen painotukseen. Käsitekartta vaikutti myös ainekirjoituksen painotukseen.

Tutkimus osoitti, että kuudesluokkalaisilla on paljon käsityksiä murrosiästä ja siihen liittyvistä muutoksista. He myös käsittelivät aihetta monipuolisesti kertoen esimerkkejä murrosiän kaikilta kolmelta, fyysiseltä, psyykkiseltä ja sosiaaliselta, osalta. Tyttöjen ja poikien vastauksissa oli huomattavissa jonkin verran eroa murrosikään asennoitumisessa, sillä tytöt ilmaisivat poikia enemmän joko myönteisiä tai kielteisiä asenteitaan. Tytöille myös kaverit ja kiinnostus toista sukupuolta kohtaan olivat merkittävämpiä asioita kuin pojille.

Avainsanat: Murrosikä, käsitekartta, minäkäsitys, itsetunto, identiteetti

SISÄLLYS

1 MURROSIKÄISELLÄ MENE LUGAA!	5
2 MURROSIKÄ JA NUORUUS – SIIRTYMÄVAIHE LAPSUUDESTA AIKUISUUTEEN	7
2.1 Fyysinen murrosikä	9
2.2 Psykkinen murrosikä	12
2.2.1 Ajattelu	12
2.2.2 Identiteetti	13
2.2.3 Minäkuva ja itsetunto	15
2.3 Fyysisen murrosiän psykkiniset vaikutukset	18
3 ITSENÄISTYMISEN VAIKUTUS SOSIAALISIIN SUHTEISIIN	20
3.1 Murrosikäinen perheessä	20
3.2 Kaverit keinona irrottautua vanhemmista	22
4 TUTKIMUSMENETELMÄT	25
4.1 Käsitekartta	25
4.1.1 Ominaisuudet	25
4.1.2 Käyttö	27
4.1.3 Analysointi	27
4.2 Kirjallinen materiaali	29
5 TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN	30
5.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset	30
5.2 Tutkimuksen kohderyhmä	31
5.3 Aineiston keruu	32
5.4 Aineiston ryhmittely	33

6 KUUDESLUOKKALAISET MURROSIÄN KUVAAJINA	34
6.1 Asiantuntijat, tavalliset ja niukkasanaiset	34
6.2 Myönteiset, neutraalit ja kielteiset.....	37
6.3 Monipuolisuus tutkimusaineistossa.....	40
6.4 Murrosiän muutokset kuudesluokkalaisten silmin	45
6.4.1 Fyysiset muutokset	45
6.4.2 Psykkiset muutokset.....	51
6.4.3 Sosiaaliset muutokset	54
7 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUDEN TARKASTELUA	59
7.1 Tutkimustilanne.....	59
7.2 Käsitekarttamenetelmän toimivuus	61
7.3 Kahden kuudennen luokan erilaiset käsitekarttapohjat.....	63
7.4 Tutkimuksen anti – kurkistusikkuna kuudesluokkalaisten maailmaan	65
7.5 Jatkotutkimusideoita.....	68
LÄHTEET	70

1 MURROSikäISELLÄ MENE LujAA!

”Tunnet, että on varmempi olo...

Jonain päivänä tunnet sen...

Alat mieltää lapsuudestasi ja

ihastuksia, joita olet kohdannut.

Pääkoppa ei tunnu enään niin tyhjältä!

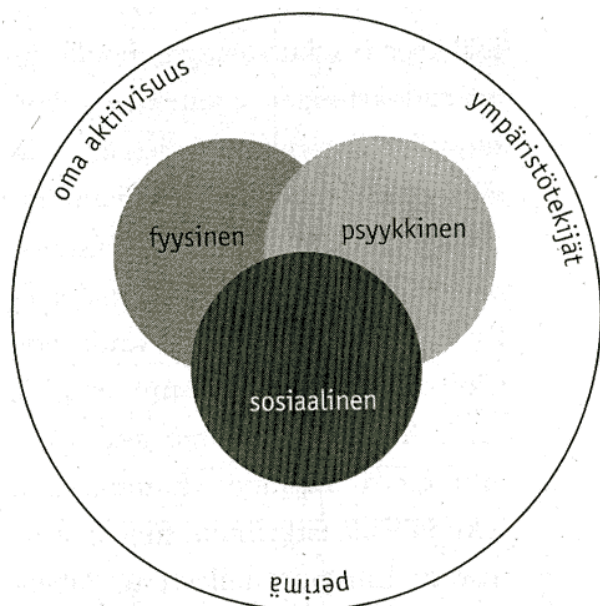
Onpa se miellyttävä olo...

Mutta ei tiedä, mikä on vastassa edessäsi...”

(tyttö, aine)

Edellä oleva tutkimusaineistoon kuuluva runo kuvaa hyvin murrosiän epävarmuutta. Murrosikäinen ei enää ole lapsi, mutta ei vielä aikuinenkaan. Pääkoppa ei enää tunnu yhtä tyhjältä, ajattelu kehittyy, mutta oma keho tuntuu vieraalta. Suhteet muihin ihmisiin, kuten vanhempiin ja kavereihin muuttuvat. Toisaalta tulevaisuus mahdollisuuksineen tuntuu jännittävältä ja kiehtovalta, toisaalta se myös pelottaa.

Tutkimukseni perustana murrosiän jaottelussa on holistinen ihmiskäsitys, joka Patrikaisen (1997) mukaan tarkastelee ihmistä kokonaisuutena. Holistisen ihmiskäsityksen mukaan ihminen todellistuu kolmessa olemisen perusmuodossa, jotka ovat tajunnallisuus, kehollisuus ja situationaalisuus. Tajunnallisuus sisältää ihmisen psyykkisen ja henkisen toimintatavan. Kehollisuus tarkoittaa olemassaoloa orgaanisena tapahtumana eli ihmistä biologisena olentona. Situationaalisuus tarkoittaa sitä, että olemassaolo on suhteutuneena todellisuuteen. (Patrikainen 1997, 52.) Yleisemmin nämä kolme olemisen ulottuvuutta tunnetaan nimikkeillä fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen. Myös nuoren kasvua ja kehitystä on mahdollista tarkastella näistä kolmesta eri näkökulmasta, sillä murrosikäinenkin on fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen kokonaisuus (kuvio 1). (Aaltonen, Ojanen, Vihunen & Vilen 2003, 51.)

KUVIO 1. Kaavio kasvun ja kehityksen osa-alueista (Aaltonen ym. 2003, 51).

Murrosiän fyysiseen osa-alueeseen kuuluvat kasvu, motorinen kehitys sekä erityisesti puberteetin aiheuttamat muutokset vartalossa ja niihin liittyvät hormonaaliset muutokset. Psyykinen kehitys sisältää kognitiivisen kehityksen sekä persoonallisuuden kehityksen. Kognitiiviseen kehitykseen kuuluu myös ajattelun kehittyminen. Persoonallisuuden kehittymiseen liittyy minäkuvan muotoutuminen sekä oman identiteetin rakentaminen. Sosiaaliseen kehitykseen kuuluvat yksilön vuorovaikutustaidot, joita harjoitellaan esimerkiksi kaveruus- ja perhesuhteissa. (Aaltonen ym. 2003, 51.)

Tutkimuksessani murrosiän fyysiset, psyykkiset ja sosiaaliset ”mullistukset” on eroteltu toisistaan. Erottelun tarkoituksena on korostaa murrosiän vaikutusten monipuolisuutta. Eri osa-alueet ovat kuitenkin myös yhteydessä toisiinsa, sillä esimerkiksi hormonaaliset muutokset vaikuttavat psyykkisiin tekijöihin, kuten mielialaan ja tunteisiin. Näin ollen murrosiän fyysisiä muutoksia ei ole mahdollista erottaa psyykkisistä ja sosiaalisista tekijöistä. Välimaa (1996, 70) kuvailee fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen osa-alueen kulkevan erityisesti nuoruusiässä rinnakkain, limittäin ja lomittain, eikä niitä ole helppoa erotella toisistaan. Mielestäni tämä murrosiän kokonaisvaltaisuus olisi hyvä pitää mielessä myös kouluopetuksessa murrosiän muutoksista puhuttaessa. Fyysisten muutosten läpikäymisen lisäksi tulisi oppilaiden kanssa puhua myös heidän ajatuksistaan, tunteistaan ja ongelmistaan.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on antaa puheenvuoro todellisille murrosiän asiantuntijoille, murrosikäisille tai pian murrosikää lähestyville oppilaille. Käsitekarttojen ja ainekirjoitusten kautta kuudesluokkalaiset oppilaat kertovat, mitä heidän mielestään kuuluu murrosikään ja millaista on olla murrosikäinen. Toivottavasti heidän näkökulmansa murrosikään, tietämyksensä ja kiinnostuksen kohteensa, antavat opettajille lisäeväitä aiheen käsittelyyn koulussa.

2 MURROSIKÄ JA NUORUUS – SIIRTYMÄVAIHE LAPSUUDESTA AIKUISUUTEEN

Aapola (1999) toteaa, että murrosiän alkamis- ja päättymisajankohdat eivät ole selkeästi tai yksiselitteisesti määriteltäviä. Murrosikään viitataan toisinaan lapsuuden ja nuoruuden, toisinaan lapsuuden ja aikuisuuden välisenä siirtymävaiheena. Lapsuus ja aikuisuus käsitetään usein toistensa vastakohtina. Lapsuuteen liitetään riippuvuus, aseksuaalisuus, emotionaalisuus ja kontrolloimattomuus. Aikuisuus sen sijaan tarkoittaa autonomisuutta, seksuaalisuutta, rationaalisuutta ja hallintaa. Murrosikään liitetään yleensä samat käsitteet kuin lapsuuteen, emotionaalisuus ja kontrolloimattomuus, mutta toisaalta murrosikään kuuluvat myös aikuisuuteen liittyvät käsitteet seksuaalisuuden herääminen ja itsenäistyminen. (Aapola 1999, 25–27.)

Aalberg ja Siimes (1999) asettavat murrosiän nuoruusiän alkuvaiheeseen. He myös erottelevat toisistaan selkeästi erilliset käsitteet murrosikä ja nuoruusikä. Murrosikä kestää 2–5 vuotta ja tarkoittaa fysiologista kehitystä, jonka aikana lapsesta kasvaa aikuinen. Nuoruusikä tarkoittaa lapsuuden ja nuoruuden väliin sijoittuvaa psyykkistä kehitysvaihetta, ikävuosia 12–22 ja on siten murrosikää laajempi käsite. Nuoruusikä nimittäin tarkoittaa psykologista sopeutumista murrosiän aiheuttamiin sisäisiin ja ulkoisiin muutoksiin. Fyysinen kasvu ja sen psykologiset seuraukset vaativat itsen uudelleen määrittelyä. Tämän vuoksi nuoruusikää voidaan sanoa myös toiseksi yksi-

löitymisvaiheeksi, jossa nuori pyrkii eroon lapsuudesta löytämällä uuden identiteetin. (Aalberg & Siimes 1999, 15.)

Pulkkinen (2002) määrittelee puberteetin tarkoittavan fyysisistä kypsymistä ja sukukypsyuden saavuttamisen aikaa. Koska sukukypsyuden saavuttamisikä länsimaissa on alentunut, yhä useammat tulevat puberteettiin jo keskilapsuudessa, joka käsittää ikävuodet 7–12. Nuoruusiän käsitteeseen taas kuuluvat Pulkkisen mielestä käyttäytymiseen liittyvät muutokset kypsyttäessä aikuisten kulttuuriin. (Pulkkinen 2002, 105–108.)

Ikävuosina 7–12 lapsi käy läpi valtavan kehitystapahtuman, jonka aikana pieni eka-luokkalainen muuttuu esimurrosikäiseksi. Koulunsa aloittavat lapset ovat vielä taidoiltaan, taustaltaan ja kehitykseltään hyvin erilaisia. Lapsi kuitenkin kasvaa ja kehittyy tasaisesti aiheuttamatta sen suurempaa hämmennystä. Pituutta saattaa tulla lisää nopeasti, joka vaikeuttaa kehon hallintaa. Lapsi tuntee helposti epäonnistuvansa ja kaipaa aikuisen tukea. Mielikuvitus on rikasta ja lapsi innostuu helposti uusista asioista. Toisaalta keskittymiskyky on hyvin rajallinen ja paikallaan istuminen saattaa tuottaa ongelmia. Toisinaan lapsi heittäytyy vastahankaiseksi ja yhteistyöhaluttomaksi. (Jarasto & Sinervo 1998, 28–38.)

Vähitellen lapsi itsenäistyy ja alkaa irrota vanhemmista. Tähän liittyy uhmaa, sillä lapsi kokee välillä olevansa iso ja itsenäinen, välillä taas pieni ja avuton. Lapsi alkaa tarkkailla muita kriittisesti. Hän arvostelee, leuhkii ja liioittelee. Toverisuhteet ovat varsin riitaisia. Aikuiset paljastuvat tietämättömiksi ja lapsi uskoo tietävänsä itse enemmän kuin vanhempansa. Vähitellen lapsi oppii yhdistämään vanhempiinsa sekä hyvät että huonot puolet. Myös sosiaaliset taidot kehittyvät ja lapsi oppii jakamaan ja antamaan. (Jarasto & Sinervo 1998, 28–38.)

Ikävuodet 8–10 ovat välivaihe edellä kuvatun itsenäistymisvaiheen ja varsinaisen murrosiän välillä. Lapsi on fyysisesti ja psyykkisesti elinvoimainen ja tasapainoinen. Liikkuminen on sulavaa ja lapsi on fyysisesti hyvin aktiivinen. Vanhemmatkin saavat hengähtää, sillä lapsi ei enää vaadi jatkuvaa huolenpitoa. Koulunkäyntikin sujuu jo vanhasta tottumuksesta. Lapsen maailma avartuu ja hän kiinnostuu vieraista maista ja

ihmisistä. Tämänikäisillä on valtava tarve tietää ja ymmärtää asioita. He innostuvat nopeasti ja haluavat kokeilla uusia asioita. Tässä iässä lapset myös pohtivat paljon ja ovat taitavia keskustelijoita. Ryhmässä puuhailu samanikäisten kanssa on tärkeää. (Jarasto & Sinervo 1998, 38–47.)

Keskimäärin 9–12 -vuotiaana lapsi on varhaismurrosiän eli esipuberteetin kynnyksellä. Tosin eri ihmisillä kehitysrytmi vaihtelee paljon. (Jarasto & Sinervo 1998, 48–49.) Toinen tämän ikäinen saattaa vielä leikkiä lapsuuden leikkejä, kun toinen vaatii jo vanhemmiltaan uusia kotiintuloaikoja. Myös murrosikä on hyvin yksilöllinen. Toisilla se aiheuttaa kapinointia, myrskyä ja myllerrystä, toisilla vähän pienempää aallokkoa.

Murrosiän läpikäytyään ja täysi-ikäisyyttä lähestyessään nuori siirtyy varhaisaikuisuuteen. Varhaisaikuisuus on siirtymävaihe nuoruudesta aikuisuuteen. Nuori kokee olevansa lähes aikuinen, vaikkei hänellä kaikkia aikuisen vapauksia vielä olekaan. Laillinen täysi-ikäisyys saavutetaan yhteiskunnan silmissä 18-vuotiaana. Tällöin nuori on virallisestikin aikuinen ja todellinen itsenäistyminen vanhemmista alkaa. (Jarasto & Sinervo 1999, 55–58.)

2.1 Fyysinen murrosikä

Murrosikä käynnistyy esipuberteetista, joka ajoittuu noin 11–15 vuoden ikään ja alkaa sekundaaristen sukupuoliominaisuuksien ilmestymisellä (Jarasto & Sinervo 1999, 42–44). Pojilla ulkoisia muutoksia ovat siittimen kasvu, äänen madaltuminen ja parrankasvu. Sukuelinten ja kainaloiden karvankasvu alkaa sekä tytöillä että pojilla. (Bengtsson & Ekendahl 1992, 22; Malina 1990, 43.) Rintojen ja häpykarvoituksen kehitys alkaa tytöillä noin 9–13 vuoden iässä. Pojilla ensimmäinen siemensyöksy tapahtuu yleensä 14 vuoden iässä, jonka jälkeen poika on sukukypsä. Hien ja talin erityis lisääntyy molemmilla sukupuolilla, mutta erityisesti pojilla, mikä aiheuttaa monilla aknea sekä hien hajun muuttumista voimakkaammaksi. (Aaltonen ym. 2003, 52, 57–58).

Pituuskasvu nopeutuu murrosiän alkuvaiheessa (Toppari & Nöntö-Salonen 2000, 104). Voimakas kasvu johtuu sukupuolihormonin erityksen alkamisesta ja kasvuhormonin erityksen lisääntymisestä (Aalberg & Siimes 1999, 16). Tyttöjen murrosikään liittyvä kasvupyrähdys alkaa 10–11 vuoden iässä ja on nopeimmillaan 12–13 -vuotiaana (Pekkarinen 1989, 73–79). Pojilla voimakkaimman pituuskasvun aika alkaa keskimäärin 14 vuoden iässä (Aaltonen ym. 2003, 53). Odotettavissa oleva kasvupyrähdys on murrosiän alussa tytöillä keskimäärin 28 cm ja pojilla 31 cm (Toppari & Nöntö-Salonen 2000, 107). Pyrähdysten aikana tytöt kasvavat enimmillään keskimäärin 9 cm ja pojat jopa 12 cm vuodessa (Pekkarinen 1989, 73–79). Kasvu on nopeimmillaan tytöillä murrosiän keskellä ja pojilla murrosiän lopussa. (Aalberg & Siimes 1999, 16). Pituuskasvu päättyy tytöillä keskimäärin 16 vuoden iässä ja pojilla kaksi vuotta myöhemmin (Pekkarinen 1989, 73–79). Tosin puolet pojista kasvaa vielä 18 ikävuoden jälkeenkin 1–2 vuoden ajan. (Aalberg & Siimes 1999,16).

Tytön varhainen murrosiän alkaminen aikaistaa myös kasvupyrähdystä ja kasvun päättymisikää, jolloin kasvuaika lyhenee ja tytön aikuispituus jää lyhyemmäksi kuin odotuspituuden perusteella voisi ennakoida. Pojilla myöhäinen murrosiän alkaminen puolestaan viivästyttää kasvupyrähdysten alkamista, mikä johtaa kasvukauden pidentymiseen ja sitä kautta mahdollisesti odotuspituutta suurempaan aikuispituuteen. (Aalberg & Siimes 1999, 19–20.) Mitä nuorempana murrosikä alkaa, sitä voimakkaampi kasvupyrähdys yleensä on. Koska nopean kasvun aika on tytöillä keskimäärin kaksi vuotta poikia aikaisemmin, tytöt ovat yleensä yläasteelle siirtyessään pidempiä kuin luokkansa pojat. Tyttöjen ensimmäiset kuukautiset ilmaantuvat yleensä runsaan kahden vuoden kuluttua murrosiän alkamisesta. (Toppari & Nöntö-Salonen 2000, 104.) Tämä tapahtuu yleensä noin 10–16 -vuotiaana (Jarasto & Sinervo 1998, 55). Suomalaisten tyttöjen keskimääräinen kuukautisten alkamisikä on 13,0 vuotta. Kuukautisten alkaessa pituuskasvu on jo hidastumassa. (Toppari & Nöntö-Salonen 2000, 104.)

Kun murrosikäisen pituuskasvu on ohittanut kiivaimman vaiheensa, alkaa painon nousu. Tyttöjen ihonalaisen rasvakudoksen paksuus on jo syntymästä saakka poikia suurempi, mutta ero korostuu vasta murrosiässä. (Pekkarinen 1989, 73–79.) Poikien

rasvakudoksen määrä nimittäin vähenee murrosiässä ja tilalle tulee lihaksia (Cole & Cole 2000, 609). Ihonalaisen rasvakudoksen määrä on käänteisessä suhteessa suorituskykyyn. Urheilun on todettu vähentävän rasvakudoksen paksuutta, mutta tämä voi johtua myös siitä, että urheilua harrastamaan valikoituvat jo alunperinkin "rasvattomammat" lapset. (Pekkarinen 1989, 73–79.)

Murrosikäisen painon nousuun vaikuttaa rasvakudoksen lisäksi myös lihasmassan kasvu. Lihaskudoksen suurin kasvu ajoittuu murrosiässä hieman kiivaimman pituuskasvun jälkeen, mutta lihasvoima lisääntyy vasta vajaa vuosi tämän jälkeen. Pojilla voimaharjoittelu vaikuttaa lihasmassan kasvuun, mutta tytöillä voimaharjoittelu saattaa kasvattaa kuukautisten alkamisen jälkeen vain lihasvoimaa, ei lihasmassaa. (Pekkarinen 1989, 73–79.) Ennen murrosikää tytöt ja pojat ovat lähes yhtä voimakkaita, mutta murrosiän jälkeen pojat ovat tyttöjä huomattavasti vahvempia. Pojat pystyvät murrosiän loppupuolella harjoittamaan lihaksiaan enemmän ja pidemmissä jaksoissa kuin tytöt. Poikien lihassolut myös pystyvät tuottamaan enemmän voimaa kuin tyttöjen. (Cole & Cole 2000, 609.)

Murrosiän muutosten myötä nuori saavuttaa sukupuolisen kypsytyden ja pystyy hankkimaan sukupuolikokemuksia. Kouluterveys 2002 tutkimuksen mukaan sukupuolikokemukset etenevät tyypillisesti prosessina, jossa ensimmäisen suudelman jälkeen kuluu tavallisesti 3–5 vuotta yhdyntöjen aloittamiseen. 13-vuotiaista noin 15 prosenttia seurustelee vakituisesti, puolet on hyväillyt vaatteiden päältä ja suudellut suulle. 15-vuotiaista noin puolet oli harrastanut pettingiä ja 17-vuotiaista puolet oli ollut yhdynnässä. Tytöt olivat yhtä kokeneita kuin pojat, mutta harrastivat selvästi vähemmän itsetyydytystä. Eniten sukupuolikokemuksia oli varhain kypsyneillä ja huonosti koulussa menestyneillä oppilailla. (Aaltonen ym. 2003, 163.)

Nuorten kypsytyksen aikataulussa on suuria yksilöllisiä eroja. Kalenteri-ikänsä samankäisten kypsytyksaste, biologinen ikä, saattaa erota neljä vuotta tai enemmän. Kypsytyserot vaikuttavat erityisesti liikuntaan, sillä ruumiin koko ja suorituskyky ovat hyvin erilaiset eri kypsytysvaiheissa olevilla nuorilla. Kun nopeasti kypsyvät nuoret loistavat urheilussa, hitaasti kypsytyvillä on riski jäädä sivuun. Pienikokoisen ja hitaasti kypsytyvän vammautumisriski on myös suuri heidän urheillessaan samankäis-

ten, mutta kooltaan ja voimiltaan ylivertaisten ikä- tai luokkatoverien kanssa, erityisesti kontaktilajeissa. (Pekkarinen 1989, 73–79)

2.2 Psyykkinen murrosikä

2.2.1 Ajattelu

Murrosikäinen on siirtymässä tai jo siirtynyt ajattelussaan vaiheeseen, jossa hänen ajattelunsa vapautuu, eikä ole enää sidoksissa esineisiin, tilanteisiin ja tapahtumiin. Ajattelu ei ole enää sidoksissa todellisuuteen tai näkyvään maailmaan. Nuori kykenee pohtimaan erilaisia ideoita ja mahdollisuuksia. Hänen on myös mahdollista ymmärtää abstrakteja käsitteitä, kuten matemaattisia muuttujia (X, Y, Z) ja niiden välisiä suhteita. Tällöin loogisen ajattelun avulla on mahdollista ratkaista hypoteeseja sekä sellaisia tapahtumia, joilla ei ole mitään vastinetta todellisessa maailmassa. (Shaffer 1999, 251–252.)

Ajattelun kehittyminen tarjoaa nuorelle voimakkaan ”aseen”, joka muuttaa häntä itseään monin tavoin. Tästä on sekä hyviä että huonoja seurauksia. Etuna on, että nuori kykenee pohtimaan, mitä mahdollisuuksia hänellä on, sekä muodostamaan pysyvän, vakaan identiteetin ja ymmärtämään muiden ihmisten toiminnan syitä. Nuori on myös valmiimpi tekemään omaa elämäänsä koskevia valintoja sekä punnitsemaan eri vaihtoehtojen vaikutuksia itseensä ja muihin. (Shaffer 1999, 254.)

Huono puoli Shafferin (1999, 254) mukaan on, että kun nuoremmat lapset vielä hyväksyvät maailman sellaisena kuin se on ja kunnioittavat auktoriteetteja, formaalisten operaatioiden vaiheessa nuori ryhtyy kyseenalaistamaan asioita. Hän pystyy kuvittelemaan hypoteettisia vaihtoehtoja vallitsevalle todellisuudelle ja alkaa kapinoida vallitsevia auktoriteetteja vastaan. Kun nuori löytää maailmasta jatkuvasti epäkohtia, hän turhautuu ja suuntaa raivonsa niihin, joiden ajattelee olevan syyllisiä, kuten vanhempiin, hallitukseen, päättäjiin ja opettajiin. Tietty idealismi ja uskomus siihen, mi-

ten asioiden pitäisi olla, on normaali seuraus nuoren vasta saamista uusista abstraktin ajattelun kyvyistä. (Shaffer 1999, 254.)

Aaltonen, Ojanen, Vihunen ja Vilen (2003) näkevät nuoren heräämisen kriittiseen ajatteluun myönteisemmin kuin Shaffer (1999). Heidän mielestään nuoren voimakas tiedon kritisointi ja oman oppimisen kyseenalaistaminen valmistavat häntä nykyiseen moniarvoiseen tietoyhteiskuntaan, jossa vaaditaan taitoa kritisoida ja valikoida tietoa. Jokaisen nuoren on löydettävä oma tapansa toimia jatkuvasti lisääntyvän tiedon keskellä. Tiedon arviointia ja oppimaan oppimista harjoitellessaan nuori kehittää itselleen luovaa ongelmanratkaisukykyä. Kasvattajien kotona ja koulussa tulisikin nähdä nuoren kritisointi merkinä itsenäisen ajattelun harjoittelusta ja pyrkiä tukemaan nuorta ilmaisemaan omia mielipiteitään. Nuoren toiminnan vähättely puolestaan saa nuoren helposti uhmaamaan auktoriteetteja entistä enemmän. (Aaltonen ym. 2003, 59–60.)

Nuori saattaa myös keskittyä niin täysin itseensä ja omaan ajatteluunsa, että hän vaikuttaa aikaisempaa itsekeskeisemmältä. Shaffer (1999, 254) esittelee Elkindin (1967; 1981) kaksi egosentrismien muotoa, jotka ovat nuorille tyypillisiä. Ensimmäinen ilmiö on kuviteltu yleisö, jonka nimi viittaa siihen, että nuori kuvittelee olevansa jatkuvasti ”näyttämöllä”. Hän luulee kaikkien ympärillä olevien ihmisten olevan kiinnostuneita hänen ulkonäöstään ja käyttäytymisestään sekä olevan yhtä kriittisiä sen virheitä kohtaan kuin nuori itse. Toinen nuoruuden egosentrismien muoto on uskomus omaan ainutkertaisuuteen. Elkindin egosentrismien muotojen on oletettu olevan yleisimpiä juuri käsitteellisen ajattelun saavuttaneilla nuorilla ja egosentrismien vähenevän sitä mukaa, kun nuori omaksuu aikuisen roolin, jossa hän joutuu ottamaan huomioon useampia näkökulmia. (Shaffer 1999, 254–255.)

2.2.2 Identiteetti

Identiteetti-sanalla on monia erilaisia määritelmiä ja sitä käytetään useissa eri tieteenoilla. Nuoruuden identiteetistä puhuttaessa käsitellään yleensä ainakin seksuaalisuutta, kuten seksuaalista suuntautumista ja parisuhteen muodostamista, ammatillisuutta eli nuoren tulevaisuuden suunnitelmia sekä maailmankatsomuksellisia kysy-

myksiä, joihin kuuluvat uskontoon ja ideologiaan liittyvät pohdinnat. Identiteetti on oman yksilöllisyyden kokemuksen löytämistä ja siihen liitetään yleensä myös erilaiset roolit, joita nuori pyrkii harjoittelemaan ja omaksumaan. (Aaltonen ym. 2003, 74.)

Identiteetin löytäminen on nuoren tärkein tehtävä. Identiteettiä etsiessään hänen täytyy vastata kysymyksiin siitä, kuka hän on, ja minne hän on matkalla. Lisäksi hänen täytyy päättää, mikä on tekemisen arvoista, sekä asettaa kriteerit oman ja muiden käyttäytymisen arvioimiseksi. Identiteettiin kuuluvat myös tunne omasta arvosta ja kompetenssista sekä itsensä määrittely seksuaalisten ja sukupuoliroolien avulla. Eri-laisten roolien kokeileminen on tärkeä vaihe identiteetin rakentamisessa. Roolikokeilujen avulla nuori saa mahdollisuuden kokeilla erilaisia ideologioita ja kiinnostuksen kohteita. (Atkinson, Atkinson, Smith, Bem & Hilgard 1990, 106–107.) Esimerkiksi julkisuuden henkilöihin eli idoleihin samaistuminen ja omaan seksuaalisuuteen liittyvät kokeilut ovat eräitä roolikokeilujen muotoja (Vuorinen 1997, 217). Nykyajan yhteiskunta ei anna nuorelle aikaa etsiä itseään ja kokeilla erilaisia rooleja. Usein nuori joutuu aivan liian aikaisin päättämään, mitä hän haluaa tehdä elämässään. Tämä taas johtaa esimerkiksi siihen, että monet keskeyttävät koulun miettiäkseen mitä he oikeasti elämältään haluavat. (Atkinson ym. 1990, 107.)

Identiteetikriisi tarkoittaa vaihetta, jolloin nuori hakee omia voimavarojaan ja tarpeitaan suhteessa ympäröivään kulttuuriin ja sen asettamiin tavoitteisiin. Samoin kuin lapsi peilaa itseään lähiympäristöönsä, nuorikin peilaa itseään suhteessa ympäristöönsä. Tämä ympäristö vaan käsittää lähiympäristön lisäksi koko yhteiskunnan ja kulttuurin. (Aaltonen ym. 2003, 74–75.) Pienen lapsen arvot heijastavat hänen vanhempiansa arvoja. Nuoren kehittyessä kaveriryhmän arvot nousevat entistä tärkeämmiksi, samoin kuin opettajan ja muiden aikuisten. Nuori pyrkii yhdistämään omat, yhteiskunnan ja itselleen tärkeiden ihmisten arvot yhtenäiseksi kokonaisuudeksi. Arvojen ollessa samanlaisia, nuoren on helppo kasata itselleen ehjä identiteetti. Jos kuitenkin esimerkiksi vanhempien, muiden aikuisten ja kaveripiirin arvot ovat keskenään ristiriidassa, identiteetin etsintä saattaa johtaa roolien hajaantumiseen (role confusion). Tällöin nuori kokeilee roolia toisensa jälkeen, eikä osaa koota erilaisista rooleista yhtenäistä identiteettiä. (Atkinson ym. 1990, 106–107; Kosunen 2000, 123.)

Identiteetin etsintä saattaa ratketa monella eri tavalla. Jotkut tarvitsevat kokeiluja ja itsetutkiskelua. Toiset omaksuvat vanhempiensa arvot ja asenteet sellaisinaan, jolloin identiteetikriisiä ei esiinny ollenkaan. Jotkut nuoret omaksuvat täysin vastakkaisen identiteetin kuin heidän vanhempansa ja joidenkin identiteetti ei koskaan selkiinny, eivätkä he ”löydä itseään”. Muodostunut identiteetti ei ole välttämättä pysyvä. Ihmiset saavat uusia harrastuksia, ideoita ja taitoja aikuisuutensa aikana, jotka saattavat muuttaa heidän kuvaansa itsestään. (Atkinson ym. 1990, 107–108.) Hyvin muodostuneen identiteetin tunnuspiirteenä onkin joustavuus ja valmius kehittyä edelleen aikuisuuden eri vaiheissa (Aaltonen ym. 2003, 81).

Länsimainen yhteiskunta ei tee identiteetin löytämistä helpoksi. Se tarjoaa nuorelle lukemattomia vaihtoehtoja esimerkiksi ammatinvalinnassa ja sukupuolielämässä. Vanhemmat eivät enää kerro, miten nuoren pitäisi rakentaa maailmansa, vaan nuoren odotetaan tekevän itse omat ratkaisunsa. Nuorella on nykyään oikeus itse valita ammattinsa ja sukupuolisuhteensa ilmentämismuodot. Tämän vuoksi nuoruuden kriisivaihe on pidentynyt. Vaihtoehtojen moninaisuus saattaa olla monelle nuorelle ahdistava asia, vaikka toisaalta nuori saattaa nauttia valinnanvapaudestaan. (Aaltonen ym. 2003, 81.)

2.2.3 Minäkuva ja itsetunto

Minäkokemus (minuus) on tietoisien ja tiedostamattomien ajatusten, mielikuvien, tunteiden ja toiveiden kokonaisuus, jossa tärkeitä ovat yksilö itse ja hänelle tärkeät ihmissuhteet. Minäkuva sisältää sekä kuvan omasta ruumiista, joka koostuu havainnoista ja mielikuvista, että sosiaalisesta vuorovaikutuksesta sisäistetyt mielikuvat. Minäkäsitys on tietoinen minäkokemus (itseys), tietoisuuden taso, jolla ihmiset yleensä ajattelevat ja arvioivat itseään. (Vuorinen 1997, 49–50.)

Esimurrosikäisen ja murrosikäisen ero näkyy selvimmin heidän kuvauksissaan itsestään. Esimurrosikäinen kuvaa itseään konkreettisten tapahtumien ja toimintojen kautta. Hän kertoo, mitä hän on tehnyt tai mitä hänelle on tapahtunut. Kuvauksessaan hän toistaa sitä, mitä muut ovat hänestä sanoneet. Murrosikäinen taas kuvaa itseään

psykkisten piirteiden avulla. Hän puhuu mielialoistaan, ajatuksistaan, ihanteistaan, päämäärästään ja tulevaisuuden tavoitteistaan. Murrosikäinen pystyy erittelemään, millainen hän on eri tilanteissa ja erottamaan yksityisen minänsä muiden antamista kuvauksista. Hän saattaa esimerkiksi kertoa olevansa ystäviensä mielestä ujo, mutta todellisuudessa vain jännittävänsä uusia ihmisiä. (Harter 1990, 206–208; Keltikangas-Järvinen 1998, 115–116.)

Murrosikäisen kuvaus itsestään ei ole vielä yhtä jäsentynyt kuin aikuisen. Se on luetelomainen ja antaa suuremman arvon muiden mielipiteille kuin omalle käsitykselleen. Minäkuva ei myöskään ole vielä pysyvä, sillä murrosikäinen muuttaa sitä vielä sen mukaan mitä muut hänestä ajattelevat. Kenties juuri heilahtelewan minäkuvan takia murrosikää on alettu pitää myrskyn ja kuohunnan vaiheena, johon selviönä kuuluvat erilaiset vaikeudet ja jopa psyykkiset häiriöt. (Keltikangas-Järvinen 1998, 116–117.)

Murrosiässä ulkonäkö muuttuu, mistä saattaa seurata tunne siitä että koko persoonallisuus muuttuu (Keltikangas-Järvinen 1998, 115). Harterin (1990, 227) mukaan ulkonäkö ja siihen liittyvä paino on tärkein nuoren minäkuvaan vaikuttava tekijä. Toiseksi tärkein tekijä on kavereiden sosiaalinen hyväksyntä. Välimaan (2000) mukaan tytöt ovat tyytymättömämpiä omaan painoonsa kuin pojat. Painon tarkkailu alkaa yhä nuorempana, jopa yhdeksänvuotiaana. Tähän vaikuttaa yhteiskunnassa vallitseva kauneusihanne ja alhainen ihannepaino. Muodin vaatiman ihannepainon ja oman painon välinen kuilu saattaa saada nuoret tytöt ahdistumaan ja pyrkimään jopa epätoivoisilla keinoilla pudottamaan painoaan. Tämä saattaa johtaa syömishäiriöihin, jotka ovat yleisiä juuri nuoruusiässä. (Välimaa 2000, 41.)

Itsetunto on asenne omaa minää kohtaan. Siihen liittyvät tieto, käsitys, tunne, käyttäytyminen ja toiminta. Tieto ja käsitys tarkoittavat kuvaa itsestä, sen myönteisyyttä tai kielteisyyttä. Tunne sisältää tunteet itseä kohtaan ja itsensä hyväksymisen. Toiminta ja käyttäytyminen käsittävät toiminnan vaihtelevissa tilanteissa, uskalluksen kokeilla uusia asioita ja itseluottamuksen. Kenenkään itsetunto ei ole täydellinen ja jokainen on joskus epävarma itsestään. Hyvää itsetuntoon liittyy selkeä mielikuva itsestä suunnilleen sellaisena kuin on. Se tarkoittaa myös omien kykyjen ja puutteiden

den hyväksymistä. Kun itsetunto on kunnossa, ihminen kykenee aitoihin ja avoimiin ihmissuhteisiin ja empatiaan. (Jarasto & Sinervo 1998, 59–60.)

Kun murrosikäisen minäkuva on jatkuvassa muutoksessa, kuinka sitten on itsetunnon laita? Keltikangas-Järvinen (1998) esittää kaksi käsitystä murrosikäisen itsetunnon pysyvyydestä. Hänen mukaansa yleinen oletus on, että murrosiässä itsetunto on helposti haavoittuva ja vaihtelee jopa päivittäin. Suurempi osa tutkimuksista kuitenkin osoittaa, että murrosikäisen itsetunto on luultua pysyvämpi. Se kyllä vaihtelee – suurimmillaan vaihtelu on 12–14 -vuotiailla – mutta niillä, joilla lapsena on hyvä itsetunto, se säilyy hyvänä koko murrosiän. Tämän käsityksen mukaan itsetunto vakiintuu vähitellen jo varhaisina kouluvuosina eikä siihen näin ollen välttämättä liity lainkaan murrosiän aiheuttamaa laskua. (Keltikangas-Järvinen 1998, 33–34.)

Nuoren tunteet saattavat vaihdella laidasta toiseen: välillä hän on kuin ”maansa myynyt” ja välillä hänen onnellisuuden ei löydy rajoja. Tärkeää olisi kuitenkin pystyä erottamaan nuoren perusitsetunto ja erityisesti sen puute hetkellisistä mielialanvaihteluista. Jos itsetunnon heikkoutta erehdytään vähättelemään ja pidetään sitä vain osana murrosikäisen tunnevaihteluita, nuorelle saattaa kehittyä pitkäaikaisia itsetunto-ongelmia. (Keltikangas-Järvinen 1998, 34.)

Sukupuolten väliset erot itsetunnossa korostuvat murrosiässä. Tyttöjen ja poikien itsetunnossa ei ole osoitettu olevan mitään määrällistä eroa, laadullinen sen sijaan on. Poikien itsetunnon määrää suoriutumisen, tyttöjen itsetunnon kehityksessä sosiaalisilla suhteilla on suurempi merkitys. Tytöt viettävät enemmän aikaa keskustelemalla ikäistensä tyttöjen kanssa kuin pojat poikien ja saman sukupuolen hyväksyntä on tytöille erityisen tärkeää. Poikien ryhmissä taas toimitaan yhdessä, tehdään asioita eikä keskustella. Pojat säilyttävät ryhmässään tietyn henkilökohtaisen etäisyyden ja riippumattomuuden. Heidän tietynlainen yksinäisyytensä alkaa siis ilmeisesti murrosiässä ja jatkuu aikuisuudessa. (Keltikangas-Järvinen 1998, 67–69.)

2.3 Fyysisen murrosiän psyykkiset vaikutukset

Puberteetin myöhäisyys tai aikaisuus vaikuttaa siihen, miten tyytyväinen nuori on omaan ulkonäköönsä ja ruumiinkuvaansa ja sitä kautta nuoren itsetuntoon. (Atkinson ym. 1990, 101–102) Murrosiän alkaminen ja sen fyysiset muutokset vaikuttavat myös nuoren muuhun kehitykseen. On nimittäin hämmäntävää olla eri aikaan kehittynyt kuin muut lähipiirin nuoret, olipa kehitys sitten hitaampaa tai nopeampaa kuin muiden. Nykyaikana ikätovereitaan aikaisemmin kehittynyt nuori on kuitenkin muita myöhemmin kehittyviä paremmassa asemassa. Kehittyminen vaikuttaa suosioon kaveripiirissä, aikuisten suhtautumiseen ja tätä kautta identiteettiin ja itsetuntoon. Aikaisin kehittyvät ovat yleensä kaveripiirissä suosittuja ja arvostettuja. Heitä myös pidetään muita ikäisiään kypsempinä. Ulkoisen olemuksen merkitys kasvaa, joten nuorta voivat suuresti loukata pienetkin varomattomasti lausutut huomautukset hänen ulkonäöstään. (Jarasto & Sinervo 1999, 42–44, 46–47.)

Fyysisesti aikaisemmin kehittyneet pojat ovat muita tyytyväisempiä omaan painoonsa ja ulkonäköönsä. He myös kokevat myönteisiä mielialoja useammin kuin muut. (Atkinson ym. 1990, 101–102.) Pojan itsetunnon kehitystä auttaa se, että hän tulee aikaisin puberteettiin. Silloin muut nuoret pitävät häntä kiinnostavana, maskuliinisenä ja hänet valitaan usein ryhmän johtajaksi. Aikaisin kehittyneillä pojilla on usein itseään vanhempia ystäviä, joka lisää heidän itsevarmuuttaan ja -arvostustaan. (Keltikangas-Järvinen 1998, 67–68.)

Nuorelle pojalle vaikeinta on olla muita lyhyempi. Luokan pienin poika voi kärsiä koostaan, vaikka hänellä olisi valtava itsetunto. Tämä kohtalo on keskimäärin joka 15. pojalla. Vaikka lähes kaikki murrosikäiset kärsivät pienistä eroavaisuuksista toisiinsa verrattuna, tytöt sietävät fyysistä erilaisuutta poikia paremmin. Jokainen luokansa pienin poika tietää tilanteensa ja muistaa pitkään siitä johtuneet ongelmat, kun taas luokansa pienintä tyttöä hänen asemansa ei sen suuremmin vaivaa. Pojan pulmana ei välttämättä ole pelkkä pituus, sillä hänen sukupuolielimensä ovat säilyneet lapsenomaisina, hän ei pärjää voimassa muille, eikä pääse mukaan urheiluporukoihin. Hän saattaa myös olla viimeisiä, joilla ei ole esimerkiksi äänenmurrosta, tyttöys-

tävää tai seurustelukokemusta. Poika saattaa joutua kiusatuksi tai ryhtyä käyttämään haitallisia, käytöshäiriöihin, näpistyksiin tai muihin ongelmiin johtavia keinoja pärjätäkseen muiden kanssa. Puuttuvaa ”miehisyyttä” saatetaan kompensoida tupakoinnilla ja päihteiden käytöllä. Tilanne on pahimmillaan 13–14 vuoden iässä, jolloin fysiologiset erot kehityksessä ovat suurimmillaan, samoin kuin voiman ja urheilun arvostus. (Aalberg 1999, 135–139.)

Kun pojalle varhainen puberteetti on myönteinen asia, tytölle varhainen kehittyminen saattaa aiheuttaa erilaisuuden tunnetta ja tehdä heistä haavoittuvampia. Aikainen puberteetti saattaa myös aiheuttaa hetkellisen sosiaalisen eristäytymisen. (Keltikangas-Järvinen 1998, 67–68.) Aikaisin kehittyneet tytöt ovat muita tyytymättömämpiä omaan painoonsa ja ulkonäköönsä ja saattavat häpeillä naisellistuvaa vartaloaan. (Atkinson ym. 1990, 101.) Tytön voi olla vaikea sopeutua epäsäännöllisiin ja epämiellyttäviin kuukautisiin. Ne hävettävät, nolottavat ja saattavat aiheuttaa päänsärkyä, kipuja, ärtyneisyyttä ja itkuherkkyyttä. (Jarasto & Sinervo 1999, 46–47.)

Pulkkisen (2002) mukaan varhainen puberteetti on tyttöjen kehityksen kannalta riskitekijä. Se voi vaikeuttaa tyttöjen sopeutumista ikäistensä joukkoon ja lisätä alttiutta hakeutua itseään vanhempien, mahdollisesti epäsosiaalisten poikien seuraan. Varhain kehittyneet tytöt joutuvat herkästi ulkopuolisiksi ja torjutuiksi sekä ikäistensä tyttöjen että etenkin poikien, jotka ovat fyysisesti kehittymättömämpiä, keskuudessa. Hakeutuessaan vanhempien nuorten seuraan, varhain kehittyvät tytöt ovat alttiita kielteisille vaikutteille, kuten tupakoinnille ja päihteiden käytölle. (Pulkinen 2002, 108.)

Minäkuvan vaihtelut ovat murrosikäisillä tytöillä suurempia kuin pojilla. Tyttöjä pidetään tässä iässä myös poikia itsekeskeisempinä ja omiin ongelmiinsa keskittyneinä. Tämä käsitys voi kuitenkin johtua myös siitä, että asioiden pohdiskelu kiinnostaa tyttöjä ja heillä on poikia paremmat kielelliset valmiudet tuoda pohdiskelunsa julki. Pohtimisen sijaan pojat toimivat. (Keltikangas-Järvinen 1998, 68.)

3 ITSENÄISTYMISEN VAIKUTUS SOSIAALISIIN SUHTEISIIN

3.1 Murrosikäinen perheessä

Murrosiässä nuoren suhtautuminen vanhempiinsa muuttuu yleensä selvästi. Kasvava viettipaine nostaa esiin varhaislapsuuden tunteita ja tarpeita, joita vastaan nuori yrittää puolustautua monin keinoin. Suojautumiskeinojen takia tunteet saattavat kääntyä päinvastaisiksi: rakkaus vihaksi ja riippuvuus kapinoinniksi. Nuori saattavat käyttäytyä huonosti ja kielteisesti vanhempiaan kohtaan. Hän yrittää irrottautua vanhemmistaan ja muodostaa oman identiteettinsä. Tässä pyrkimyksessään hän saattaa käyttää apuna muita kavereitaan tai muita aikuisia. (Laine 2000, 102.)

Lapsen saavuttaessa murrosiän perheen rajojen joustavuus joutuu koetukselle. Perheeltä vaaditaan mukautumista lapsen itsenäisyyden kasvaessa. Myös lasten ja vanhempien väliset suhteet joutuvat koetukselle. Perheen sisäiset tehtävät, velvollisuudet ja vastualueet tulee jakaa uudelleen. Myös monia muita käytännön asioita, kuten rahankäyttö tai kotiintuloajat, joudutaan pohtimaan ja sopimaan uudelleen. Vanhemmat joutuvat puntaroimaan itseään miehen ja naisen malleina, samalla kun he yhdessä muodostavat nuorelle parisuhteen mallin. Samanaikaisesti vanhemmat huomaavat oman vanhenemisensa ja joutuvat sopeutumaan siihen, että nuori ei enää kauaa asu saman katon alla. (Aaltonen ym. 2003, 192.)

Vanhempien on hankala suhtautua nuoreen, joka alkaa muistuttaa älyllisesti ja fyysisesti aikuista. Nuoren henkilökohtaiset ja sosiaaliset itsenäistymisvaatimukset lisääntyvät ja saavat aikaan ristiriitoja. Samalla kun vanhemmat odottavat nuorelta enemmän kypsyyttä ja riippumattomuutta, he yrittävät kuitenkin hillitä niiden saavuttamisnopeutta ja vastustaa liian aikaisia itsenäistymispyrkimyksiä. (Wilson 1982, 49.) Atkinson ym. (1990, 102) esittelevät Hillin (1988) tutkimuksen, jossa todetaan puberteetin vaikuttavan erityisesti tyttöjen ja heidän vanhempiensa väliseen suhteeseen. Varhaisemmin puberteetin saavuttaneet tytöt puhuivat vähemmän vanhempiensa

kanssa ja heillä oli vähemmän myönteisiä tunteita perhettään kohtaan kuin tytöillä, joiden puberteetti ei ollut vielä yhtä pitkällä. Vaikka murrosikä tuo tullessaan joitakin etuisuuksia ja oikeuksia molemmille sukupuolille, se myös lisää tyttöjen heräävään sukupuolisuuteen liittyviä rajoituksia ja kieltoja. Esimerkiksi tyttöjen kuukautisten alkaminen lisäsi heihin kohdistuvaa vanhempien kontrollia. (Atkinson ym. 1990, 102.)

Vallitsevan käsityksen mukaan aikuisten ja nuorten välillä on olemassa sukupolvien välinen kuilu, jonka oletetaan aiheuttavan konflikteja erityisesti vanhempien ja heidän murrosikäisen lapsensa välillä. Sukupolvien välinen kuilu saattaa kuitenkin olla harhaa, sillä vanhemmilla ja heidän lapsillaan on todettu olevan hyvin samantyyppiset arvot ja asenteet, esimerkiksi moraalisisissa kysymyksissä siitä mikä on oikein ja mikä väärin. Vanhempien arvot ovat siten jopa lähempänä nuoren omia arvoja kuin hänen kavereidensa arvot. Nuori hakeekin vanhemmiltaan tukea tärkeissä kysymyksissä ja kavereiltaan nuorisokulttuuriin liittyvissä asioissa, esimerkiksi kuinka pukeutua tai mitä musiikkia kuunnella. (Atkinson ym.1990, 114–115; Damon 1983, 264–265; Fischer & Lazerson 1984, 625–626.) Aaltosen, Ojasen, Vihusen ja Vilenin (2003) mukaan nuoret myös arvostavat kotona perheeltään oppimia asioita, kuten käytöstapoja sekä yhteistoiminta- ja kommunikaatiotaitoja. Näiden lisäksi nuoret kokevat oppineensa vanhemmiltaan erilaisia konkreettisia taitoja, kuten kodin ja arjen asioiden hoitamista. Perheen tärkein rooli on nuorten mielestä arvomaailman ja perinteiden välittäminen sekä erilaisten arvostusten opettaminen. Perheessä opitaan vastuuta, toisista huolehtimista, sosiaalisuutta ja joustavuutta sekä työn tekemisen, erilaisuuden, luonnon ja läheisten ihmissuhteiden arvostamista. Kodin tärkeänä tehtävänä on myös opettaa nuori kohtaamaan vastoinkäymisiä, kuten esimerkiksi sairastumisen, kuoleman tai vanhempien avioeron. (Aaltonen ym. 2003, 101.)

Tästä huolimatta perheen konfliktit ovat yleisempiä nuoruudessa kuin missään muussa elämänvaiheessa. Nämä riidat liittyvät yleensä jokapäiväisiin asioihin eikä aremmista aiheista, kuten seksistä juuri keskustella. (Atkinson ym. 1990, 104.) Nuori ei ole enää yhtä helposti sopeutuva ja aikuisten hallittavissa kuin aikaisemmin. Hän kritisoi ja pyrkii kyseenalaistamaan aiemmin hyväksymänsä auktoriteetit. (Pötsönen 1995, 15.) Molemmilla sukupuolilla on yleensä enemmän kiistoja äidin kuin isän

kanssa. Tämä johtuu luultavasti siitä, että äiti yleensä vastaa perheen jokapäiväisistä asioista. Vanhempi-lapsi -suhteen muutos on välttämätön, jotta nuoresta voisi tulla itsenäinen aikuinen. Nuori tarvitsee lisää itsenäisyyttä ja vastuuta. Hänen pitää saada koetella vanhempien asettamia rajoja ja löytää sitä kautta omia sisäisiä rajojaan. Konfliktitilanteissa on yleensä kyse juuri nuoren yrityksistä saada lisää oman elämänsä päätösvaltaa. (Atkinson ym. 1990, 104–106; Välimaa 2000, 47.)

3.2 Kaverit keinona irrottautua vanhemmista

Ystävien tärkeys korostuu nuoruusiässä nuoren erottautuessa vanhemmistaan. Nuori viettää ystäviensä kanssa aikaisempaa enemmän aikaa. (Montemayor & Flannery 1990, 292.) Läheiseen ystävyysuhteeseen kuuluvat vastavuoroiset mieltymyksen, kiintymyksen, yhteenkuuluvuuden, uskollisuuden, samastumisen, rehellisyyden ja luottamuksen tunteet. Kaikkein läheisin ja tärkein suhde on paras ystävä, jonka kanssa on yhteistä menneisyyttä. Ystävykset jakavat ajatuksensa ja kokemuksensa iloineen ja suruineen, huolensa, pelkonsa ja ongelmansa. He uskoutuvat toisilleen ja lohduttavat toisiaan tarvittaessa. Ihmisellä saattaa olla useita lämpimiä ja luottamuksellisia suhteita, mutta yleensä jokin kahdenkeskinen suhde on muita kiinteämpi ja voimakkaampi. Parhaan ystävän lisäksi voi olla muitakin hyviä ystäviä ja sen lisäksi vielä tovereita, joiden kanssa ollaan tekemisissä ja suhtaudutaan ystävällisesti, mutta joita ei tunneta kovin hyvin. Raja ystävyden ja toveruuden välillä on muuttuva ja liukuva. (Aaltonen ym. 2003, 91.)

Nuoruusiässä ystävillä on tyypillisesti yhteisiä mieltymyksiä, kiinnostuksen kohteita ja harrastuksia. Ystävät ovat yleensä samanikäisiä, samaa sukupuolta ja rotua. Usein läheiset ystävät ovat myös samanlaisia persoonallisuudeltaan ja sosiaaliselta käyttäytymiseltään. Samanlaisuutta korostetaan erityisesti varhaisnuoruudessa yhdenmukaisella ulkonäöllä. Myös arvoja ja asenteita muokataan yhdessä. (Aaltonen ym. 2003, 92; Montemayor & Flannery 1990, 292.) Vaikka ystävyys perustuu samankaltaisuuksiin, toinen ihminen tuo siihen aina jotain uusia, täydentäviä piirteitä. Iän myötä lapset ja nuoret oppivat yhä paremmin sietämään ja ymmärtämään eroja itsensä ja ystä-

vänsä välillä. (Aaltonen ym. 2003, 92.) Ystävyysuhteilla on suuri merkitys murrosikäisen itsetunnon rakentumisessa (Keltikangas-Järvinen 1998, 60–61). Nuori tarvitsee ystäviä myös persoonallisuuden ja identiteetin rakentamiseen. Tässä rakennustyössä on apua siitä, että ystävyksillä on samanlainen ajattelutapa, samanlaiset kiinnostuksen kohteet sekä samanlaiset arvot ja asenteet. (Aaltonen ym. 2003, 93–94; Fischer & Lazerson 1984, 637.)

Nuoret käsittelevät keskenään monia kasvamiseen ja aikuisuuteen liittyviä kysymyksiä, joista ei haluta puhua vanhempien kanssa. Ystävät vahvistavat toistensa itsetuntemusta. Monesti läheinen ystävä rohkaisee nuorta kokeilemaan sellaisia asioita, joita itse ei uskaltaisi kokeilla. Yhdessä ystävykset tuntevat itsensä voimakkaammiksi ja varmemmiksi. Hyvän ystävän puuttuminen voi olla nuorelle vaurioittava kokemus niin itsetunnon kuin sosiaalisten taitojenkin kehittymisessä. (Aaltonen ym. 2003, 93–94.) Nuorten yksinäisyyteen tulisikin puuttua mahdollisimman nopeasti, sillä torjuttuksi tullut ei pysty itse omatoimisesti muuttamaan tilannettaan. Yksinäinen nuori jää ilman ikäistensä tukea ja tämä saattaa pahimmassa tapauksessa vaikuttaa hänen terveyteensä ja hyvinvointiinsa. Yksinäisyys saattaa aiheuttaa mm. ahdistuneisuutta, masennusta ja syömisongelmia. (Välimaa 2000, 50–51.)

Berndt ja Perry (1990) tuovat esiin tiiviin ystävyysuhteen vaikutuksen nuoren käyttäytymiseen. Kavereiden painostus ja toisaalta riippuvuus parhaasta ystävästä tai kaveriryhmästä saa nuoren tekemään asioita, joita hän ei muuten tekisi. Esimerkiksi marihuanaa polttava ystävä voi saada nuoren kokeilemaan huumeita. Toisaalta ystävyysuhteella voi olla myös myönteisiä vaikutuksia. Esimerkiksi hyvin koulussa menestyvä nuori voi saada myös ystävänsä opiskelemaan ahkerammin. (Berndt & Perry 1990, 275.)

Varhaisnuoruuden loppupuolella nuorta ei enää tyydytä liikkua pelkästään parhaan ystävänsä kanssa. Hän haluaa kuulua suurempaan ryhmään tai olla osa nuorten alakulttuuria. (Aaltonen ym. 2003, 93; Kempainen 1997, 75.) Ryhmään kuuluminen ja ennen kaikkea ryhmän nauttima arvostus vaikuttaa siihen, miten nuori kokee itsensä. Jos hän samaistuu ryhmään, jota arvostetaan, ja kokee olevansa tämän ryhmän tärkeä jäsen, on hänen itsetuntonsa parempi kuin jos hän kuuluisi ei-arvostettuun ryhmään

tai joutuisi ryhmän ulkopuolelle. Ryhmän vahvuus on nimittäin samalla yksilön vahvuutta ja ryhmän voima antaa itseluottamusta. Nuori ei välttämättä hae ryhmästä lainkaan ystävyysuhteita. Hän saattaa hakea voimaa omaan epävarmuuteensa. Tämä selittää aikuisten silmään kummalliset ryhmien kokoonpanot, joissa osa jäsenistä näyttää persoonallisuudeltaan tai käyttäytymiseltään täysin epäsopivilta ryhmään. Muista erottuvat jäsenet eivät ehkä sovi ryhmään, mutta ryhmä auttaa näitä jäseniä saavuttamaan heidän sen hetkiset tarpeensa. (Keltikangas-Järvinen 1998, 60–61.)

Puberteettiin liittyy muutoksia myös sosiaalisissa rooleissa. Erityisen selvästi tämä näkyy ala-asteen viimeisen vuoden aikana, jolloin osa oppilaista jatkaa koulunkäyntiään entiseen tapaan, osan suoritukset muuttuvat epätasaisiksi ja lapset alkavat käyttää huomattavasti aikaisempaa enemmän aikaa koulun ja kodin ulkopuolisissa menoissa. Luokkayhteisössä tämä saattaa näkyä tiiviin luokkahengen pirstoutumisena pienempiin ryhmiin. Suurimmalle osalle koululaisista ryhmässä toimiminen ja kaverit ovat myönteisiä asioita. (Kaivosoja 2000, 110; Kosunen 2000, 122.) Ryhmissä toimitaan erittäin mielellään, mutta mieluiten kuitenkin samaa sukupuolta olevien kanssa (Kosunen 2000, 122). Ala-asteiässä ryhmien yhtenäisyys ja paine samankaltaisuuteen helpottaa sosiaalista kanssakäymistä. Oppilaat kykenevät toimimaan ryhmissä myös itsenäisesti, jos heille annetaan siihen mahdollisuus. (Kaivosoja 2000, 110.)

Ala-asteikäiselle kaverit ovat erittäin tärkeitä (Kaivosoja 2000, 110). Kavereiden tärkeys korostuu erityisesti nuoruusiässä, sillä kavereidensa kautta nuori peilaa itseään ja vahvistaa itsetuntoaan. Kaverit ovat myös keino irrottautua vanhemmista, sillä ryhmään kuuluminen lievittää nuoren yksinäisyydentunnetta. ”On helpompi kuulua meihin kuin tulla minäksi.” (Laine 2000, 102.) Kun pojat liikkuvat suurissa ryhmissä, tytöille on tärkeämpää kulkea oman parhaan kaverin kanssa (Kaivosoja 2000, 110). Kaveruussuhde yhden tai kahden samaa sukupuolta olevan kaverin kanssa voi olla niin kiinteä, että siinä saattaa olla tiedostamattomia homoeroottisia piirteitä. Muodostamalla kahdenkeskinen tiivis kaveruussuhde, harjoitellaan tulevaa seurustelua ja parinmuodostusta. (Kosunen 2000, 123.)

Alimmilla luokilla tytöt ja pojat leikkivät vielä yhdessä, eikä tytön ja pojan välinen tiivis kaveruuskaan ole mahdotonta. Ala-asteen aikana tytöt ja pojat erottautuvat kuitenkin erillisiksi ryhmiksi. Viidennen ja kuudennen luokan aikana tapahtuu uudelleenlähentymistä ja tyttöjen ja poikien välistä seurustelua. (Kaivosoja 2000, 110.) Toista sukupuolta kohdataan kuitenkin ryhmissä, olipa kyse sitten leikeistä, peleistä tai toista sukupuolta olevan kiusoittelusta (Fischer & Lazerson 1984, 635–641; Kosunen 2000, 122). Seurustelu on usein julkista ja alkaa ”puhemiehen” avustuksella, eikä siinä pyritä kahdenkeskisyyteen. Seurustelun tarkoituksena on opetella ottamaan kontaktia vastakkaiseen sukupuoleen ja harjoitella seurusteluun liittyviä rooleja. Suurelta osin seurustelu liittyy koko ryhmän toimintaan. (Kaivosoja 2000, 110.) Sekä tyttöjen että poikien sukupuolisella kypsyydellä on todettu olevan selkeä yhteys seurustelun aloittamiseen. Mitä varhaisemmin puberteetti alkaa, sitä aikaisemmin nuori aloittaa seurustelun. (Aaltonen ym. 2003, 161.) Tyttöjen sukupuolinen kehitys tapahtuu kuitenkin poikia aikaisemmin ja he myös kiinnostuvat vastakkaisesta sukupuolesta poikia varhaisemmin. Tästä seuraa, että tytöt aloittavat seurustelusuhteita itseään vanhempien poikien kanssa ja heidän käyttäytymisessään saattaa näkyä oman sukupuolisuuden ylikorostamista. Nuorten seurusteleminen yleistyy yläasteelle tultaessa, mutta tytöt seurustelevat poikia aktiivisemmin vielä lukioiässäkin. (Kosunen 2000, 123.)

4 TUTKIMUSMENETELMÄT

4.1 Käsitekartta

4.1.1 Ominaisuudet

Tutkimuksessani käytin tiedonhankintamenetelmänä käsitekartan laatimista. Mielestäni tämä menetelmä sopii ominaisuuksiltaan erityisen hyvin lasten tutkimiseen. Kui-

tunen (1993) määrittelee käsitekartan olevan kaksiulotteinen kuvio, joka esittää, kuinka käsitteet liittyvät toisiinsa. Käsitekartta muodostuu käsitesanoista, käsitteitä yhdistävistä viivoista tai nuolista eli linkeistä ja linkkisanoista, jotka kuvaavat kuinka käsitteet liittyvät toisiinsa. (Kuitunen 1993, 1–2.) Käsitekarttojen tulisi olla hierarkisia, koska mielekäs oppiminen etenee helpommin silloin kun uudet käsitteet sijoitetaan ennestään tuttujen, laajempien käsitteiden alle. Tällöin käsitekartassa huipulla ovat yleisemmät, laaja-alaiset käsitteet ja niiden alla asteittain alenevasti tarkemmat ja suppea-alaisemmat käsitteet. (Kuitunen 1993, 2; Novak & Gowin 1998, 19–20.)

Käsitekartan tarkoituksena on näyttää väittämien avulla, että käsitteiden välillä on mielekkäitä suhteita. Novakin ja Gowinin (1998, 19) määritelmän mukaan: ”Väittä-mä on merkityskokonaisuus, joka on muodostettu yhdistämällä vähintään kaksi käsi-tettä.” Yksinkertaisimmillaan käsitekartassa on vain kaksi käsitettä, jotka muodosta-vat väittämän yhden tai useamman linkkisanan avulla. Sanat voi yhdistää pelkillä viivoillakin ilman linkkisanoja, mutta sekä Åhlberg (1990b, 29) että Novak ja Gowin (1998) suosittelevat linkkisanojen käyttämistä käsitteiden välillä. Novak ja Gowin (1998) ovat todenneet, että mitä useampia linkkisanoja käsitteiden välillä on käytetty sitä käyttökelpoisempi ja helppolukuisempi käsitekartasta tulee. Tämän takia on eri-tyisen tärkeää valikoida käsitteitä toisiinsa linkittävät sanat huolella. Joskus on syytä lisätä linkkiviivoihin nuolia. Niillä osoitetaan minkä suuntainen linkkisanojen ja kä-sitteiden suhde on. (Novak & Gowin 1998, 19, 40–41.) Åhlberg (1992, 37; 1990a, 86; 2001, 61) on sitä mieltä, kaikki käsitteet tulisi yhdistää nuolilla lukusuunnan osoittamiseksi.

Käsitekartta on selvästi laadullinen tiedonhankinnan keino, joka tuottaa rikasta ja yksityiskohtaista, mutta samalla tarkkaa tietoa tekijänsä ajattelusta. Käsitekarttame-netelmän etuna on, että hyvin tehty käsitekartta on yksikäsitteinen ja sitä voi lukea aivan kuin tavallista tekstiä. Tekniikka on myös niin yksinkertainen, että se sopii sekä lapsille että aikuisille. Menetelmän hallitseminen ei vaadi muuta kuin että osaa kirjoittaa, kehystää viivalla ja tehdä nuolen. Lisäksi tekniikka on erittäin joustava ja sopii moneen eri käyttötarkoitukseen. (Åhlberg 1990a, 45–46; 1990b, 71, 73.)

4.1.2 Käyttö

Novakin ja Gowinin (1998) mukaan käsitekarttojen oppiminen vie paljon aikaa ja vaatii runsaasti harjoittelua. Heidän mielestään ei ole olemassa yhtä ainoaa tapaa esitellä käsitekartan tekeminen oppilaille. He ovat kuitenkin omiin tutkimuksiinsa kehittäneet asteittain etenevän menetelmän oppilaiden tutustuttamiseksi käsitekartan käyttöön. Menetelmässä aloitetaan tutustuttamalla oppilaat käsitteen ideaan. Oppilaiden tulee ensin ymmärtää käsitteiden luonne, tehtävä ja käsitteiden väliset suhteet. Tarkoituksena on saada aikaan oivallus siitä, että kaikki mitä oppilaat kuulevat, näkevät, koskettavat tai haistavat, riippuu heidän mielessään olevista käsitteistä. Perusasioiden opettelusta siirrytään vähitellen käytännön harjoitteisiin. (Novak & Gowin 1998, 28–36.) Myös Åhlberg (1992, 38–39) tehnyt omat ohjeensa käsitekartan opettamiseksi. Åhlberg (2001) on kuitenkin sitä mieltä, että käsitekartatekniikan perusteet ovat opetettavissa kenelle tahansa kirjoitustaitoiselle, vastaanottavaiselle ihmiselle kymmenessä minuutissa. Tosin kuten muutkin ajattelun taidot, käsitekartan hallinta voi kehittyä koko elämän ajan. (Åhlberg 2001, 63.)

Novak ja Gowin (1998) esittelevät erilaisia tapoja käyttää käsitekarttaa opetuksessa. Yhtenä käyttömahdollisuutena he mainitsevat käsitekartan tekemisen ainetta tai kertomusta suunniteltaessa. Käsitekartta on keino helpottaa kirjoittamisen aloittamista ja välttää tyhjän paperin uhkaavuus. Se auttaa myös oppilasta kokoamaan ja järjestelemään ajatuksiaan ennen kirjoittamista. Novak ja Gowin ovat kuitenkin sitä mieltä, että täydellisen käsitekartan tekeminen ennen aineen kirjoittamista tuskin onnistuu. Siksi käsitekarttaa tulisi voida kirjoittamisen edetessä pystyä muuttamaan, täydentämään tai rakentamaan uudelleen. (Novak & Gowin 1998, 60–61.)

4.1.3 Analysointi

Käsitekartta on mahdollista analysoida sekä laadullisesti että määrällisesti. Käsitekarttojen laadullinen analyysi on luova tapahtuma, jossa tutkija voi muun muassa hahmotella käsitekarttojen mahdollisia osa-alueita, selkeitä erillisiä osakarttoja. Laadullisen analyysin lisäksi käsitekartasta on mahdollista saada kahdenlaista määrällistä tietoa. Ensinnäkin voidaan tutkia käsitteiden keskeisyyttä. Arvio käsitteen keskei-

syydestä käsitteiden verkostossa saadaan laskemalla käsitteeseen tulevat ja siitä lähtevät linkit. Käsite, jolla on eniten yhteyksiä muihin käsitteisiin, on todennäköisesti hyvin keskeinen tarkasteltavassa ajatusten verkossa. Samoin korkea asema käsitteiden mahdollisessa hierarkkisessa rakenteessa saattaa osoittaa käsitteen tärkeyttä käsitteerakenteessa, vaikka käsitteellä ei olisi kovin paljon suoria yhteyksiä muihin käsitteisiin. (Åhlberg 1990a, 47; 1990b, 73; 2001, 66.)

Toiseksi on mahdollista laskea käsitteiden ja väittämien lukumäärät, pisteyttää ne ja verrata käsitekarttoja niiden suhteen toisiinsa. Tällöin käsitekarttaa on mahdollista käyttää arvioinnin välineenä. (Åhlberg 2001, 66.) Ensinnä pisteytetään kaikki oikeat suhteet eli väittämät, jotka muodostavat pätevän väitteen. Toiseksi lasketaan hierarkiatasot ja pisteytetään jokainen taso sen mukaan, montako suhdetta se sisältää. Hierarkiatasot voidaan pisteyttää 3–10 -kertaisena suhteista annettuun pistemäärään verrattuna, sillä käsitekartoissa on vähemmän hierarkiatasoja kuin suhteita. Kolmanneksi pisteytetään poikkilinkit, jotka mittaavat hyvin mielekästä oppimista. Poikkilinkeistä tulisi antaa kaksin tai kolminkertainen pistemäärä hierarkiatasoihin verrattuna. Viimeiseksi arvioidaan mahdollisten esimerkkien pätevyys. Pätevät esimerkit pisteytetään suhteiden kanssa samanarvoisesti. (Kuitunen 1993, 16; Novak & Gowin 1998, 117–118.)

Käsitekarttatutkimuksen validiutta voidaan tutkia kahdella tavalla. Ensiksi tulee selvittää, missä määrin käsitekartta vastaa tutkittavan ajattelua. Mitä paremmin käsitekartta vastaa tutkittavan ajattelua, sitä validimpi se on. Toinen validointimahdollisuus on olemassa vain kun kyseessä on ajattelun ulkopuolista maailmaa koskeva käsitekartta. Silloin on mahdollista selvittää, missä määrin käsitekartoissa ilmaistut ajatukset, propositiot, vastaavat ajattelun ulkopuolista todellisuutta. Mitä parempi vastavuus on, sitä parempi on myös käsitekartan validius tässä suhteessa. (Åhlberg 2001, 67.)

4.2 Kirjallinen materiaali

Käsitekarttojen lisäksi tutkimusaineistooni kuuluu myös kirjallista materiaalia, ainekirjoituksia. Tutkimukseni on fenomenografinen tutkimus, jonka tarkoituksena on kerätä tietoa oppilaiden käsityksistä murrosiästä. Fenomenografinen tutkimus on yksi laadullisen tutkimuksen lähestymistavoista. Fenomenografiassa tutkitaan ihmisten käsityksiä asioista. Ihmisten käsitykset samastakin asiasta voivat olla erilaisia riippuen mm. iästä, sukupuolesta, kokemuksista tai koulutustaustasta. Fenomenologinen tutkimus etenee tiettyjen vaiheiden mukaisesti. Ensin tutkija hankkii tietoa käsitteestä tai tutkittavasta asiasta. Tämän jälkeen hän kerää tutkittavilta henkilöiltä käsityksiä asiasta. Erityisen haasteellista käsitteiden tutkimisesta tekee eri ihmisryhmien tapakäyttää käsitteitä. Esimerkiksi kaikille ihmisille sanojen ”fyysinen”, ”psykkinen” tai ”sosiaalinen” merkitys ei välttämättä ole itsestään selvä. (Ahonen 1995, 121–148; Metsämuuronen 2003, 174–175.)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston keruu ja analysointi tapahtuvat ainakin osittain yhtä aikaa. Aineiston analyysissa yhdistyvät analyysi ja synteesi. Analyysissa kerätty aineisto hajotetaan käsitteellisiksi osiksi ja synteessin avulla nämä osat koostaan uudelleen kategorioiksi ja tieteellisiksi johtopäätöksiksi. Tästä toiminnasta käytetään myös termiä abstrahointi, joka tarkoittaa sitä että johtopäätökset voidaan irrottaa yksittäisistä henkilöistä, tapahtumista ja lausumista ja siirtää yleiselle käsitteelliselle ja teoreettiselle tasolle. Aineiston analysoinnissa tutkija voi käyttää hahmottamisessa apunaan käsitekartan tekemistä. (Metsämuuronen 2003, 174–175, 192–199.)

Laadullinen tutkimusmateriaali voi olla kirjallista materiaalia, esimerkiksi päiväkirjoja, kirjeitä tai kertomuksia. Se voi olla jo olemassa olevaa aineistoa tai tutkijan pyynnöstä ja ohjeiden mukaan kirjoitettua tekstiä. (Eskola & Suoranta 1999, 118–128; Metsämuuronen 2003, 174–175.) Kouluissa 6–12 -vuotiaita lapsia tutkittaessa aineiston keruu voidaan opettajan tuella luontevasti liittää luokan työjärjestykseen. Kekseliäs, kokonaisopetuksen taitava opettaja saa näin mahdollisuuden hyödyntää aineiston keruun jälkeen tutkimuksen aihepiiriä opetuksessaan. Tutkimukseen osallistumisen tulisi olla oppilaille hauskaa ja arkipäiväistä, eikä se saa häiritä lasta tai

hänen koulunkäyntiään. Lasten on hyvä tutustua rauhassa tutkijaan ennen varsinaisen tutkimuksen tekemistä. Kirjoitelmat tutkijan antamasta aiheesta sopivat vasta hyvän kirjoitustaidon omaaville lapsille eli kymmenvuotiaille ja sitä vanhemmille. Hyvällä aiheella ja apukysymyksillä tutkija saa lapset kertomaan sopivassa suhteessa kokemuksiaan ja käsityksiään tutkittavasta aiheesta. (Aarnos 2001, 144–146, 149–151.)

Kirjallisista tuotoksista on mahdollista saada esiin tutkimushenkilön johonkin aihealueeseen liittyvän tietämyksen lisäksi ns. ”rivien välistä” tietoa myös kirjoittajan ominaisuuksista, kuten asenteista, arvoista tai jopa maailmankuvasta, itsetunnosta ja identiteetistä. Toisaalta nämä ovat kuitenkin vain tutkijan tulkintoja, jotka eivät välttämättä vastaa todellisuutta. (Alasuutari 2001, 125–141.) Kirjallista materiaalia on mahdollista analysoida diskurssianalyysin tai sisällön analyysin keinoin. Tärkeitä periaatteita ovat kriittisyys ja aineiston sopivuus tutkimusmateriaaliksi. (Metsämurtonen 2003, 174–175.)

Laadullisen aineiston ja siitä tulkinnan avulla löydettyjen merkitysten ja merkityskategorioiden luotettavuus riippuu kahdesta asiasta: siitä miten ne vastaavat tutkittavien ilmaisuissaan tarkoittamia merkityksiä ja toiseksi missä määrin ne vastaavat teoreettisia lähtökohtia. Ennen kaikkea kysymys on tulkintojen validiteetista eli tutkija ei ole ylitulkinnut aineistoa. Aineisto taas on aitoa eli validia kun tutkimushenkilöt ovat ilmaisseet itseään samasta asiasta kuin tutkija oletti. (Ahonen 1995, 129–130.)

5 TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN

5.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää kuudesluokkalaisten käsitystä murrosiästä. Tutkimuskysymyksiksi asetin:

1. Kuinka paljon ja mitä kuudesluokkalaiset tietävät murrosikään liittyvistä muutoksista?
2. Miten murrosiän fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen näkökulma tulevat esiin oppilaiden käsitekartoissa ja aineissa?

Hypoteesina oletin, että kouluopetus keskittyy pelkkien fyysisten muutosten läpikäymiseen, jolloin murrosiän psyykinen ja sosiaalinen ulottuvuus jää pienemmälle huomiolle. Lisäksi halusin selvittää, löytyy vastauksista eroja tyttöjen ja poikien välillä.

5.2 Tutkimuksen kohderyhmä

Tutkimuksen kohderyhmän muodostivat jyvaskyläläisen ala-asteen kaksi kuudetta luokkaa. Yhteensä oppilaita oli 40, joista 22 oli tyttöjä ja 18 poikia. Yksi poika oli poissa tutkimuksen ensimmäisenä päivänä, jolloin tehtiin käsitekartta. Tämän vuoksi käsitekarttoja on tutkimusaineistossa 39 ja aineita 40.

Kohderyhmän valintaperusteina olivat oppilaiden ikä ja tuttuus. Kuudesluokkalaisilla oletettiin olevan hallussaan se tietämys, jonka ala-asteen opetus murrosiästä tarjoaa, sillä murrosikäasiat käsitellään yleensä opetussuunnitelman mukaisesti viidennellä luokalla. Lisäksi oletin, että tämän ikäiset oppilaat olisivat jo osittain itsekin törmänneet murrosiän muutoksiin, ainakin tytöt, jotka yleensä kypsyvät poikia aikaisemmin. Tämän vuoksi uskoin tutkimusaineiston sisältävän omakohtaisia kokemuksia ja ajan-kohtaista tietoa. Tutkittavista oppilaista suurin osa tunsi minut entuudestaan, sillä olen ollut koulussa useasti sijaisena. Valitsin kohderyhmän siis myös sillä perusteella, että oletin oppilaiden kertovan murrosikään liittyvistä asioista mieluummin tutulle kuin tuntemattomalle tutkijalle.

5.3 Aineiston keruu

Keräsin tutkimusaineistoa kahdella eri viikolla syyskuussa 2004. Luokat osallistuivat tutkimukseen eri viikoilla. Aineistoon keruuseen meni kaksi kokonaista oppituntia molemmilla luokilla. Ensimmäisellä oppitunnilla oppilaat tekivät käsitekartan murrosiästä. Tämän jälkeen he saivat unohtaa koko aiheen ja palata siihen uudestaan kahden päivän kuluttua ainekirjoituksella. Ajattelin nimittäin, että kahden liian peräkkäisen murrosikä-tunnin pitäminen olisi voinut saada oppilaat kyllästymään koko aiheeseen. Käsitekartan ja ainekirjoituksen välinen tauko johtui osittain luokkien lukujärjestyksistä ja osittain siitä, että oletin oppilaiden kahden päivän kuluttua vielä muistavan käsitekarttoihin kirjoitetut asiat. Pidempi tauko tehtävien välillä olisi voinut katkaista käsitekartan ja ainekirjoituksen välisen yhteyden.

Käsitekartan tekemistä oli käytetty aikaisemminkin opetuksen välineenä molemmilla luokilla ja kaikki oppilaat ilmoittivat osaavansa tehdä käsitekartan. Ensimmäisen tunnin alussa esittelin tutkimuksen toteutusta sekä kerroin lyhyesti käsitekartan laatimisen peruseriaatteet. Taululla oli koko tunnin ajan nähtävissä oma esimerkkikäsitekarttani käsitteestä ”perhe”, jonka myös esittelin tunnin alussa oppilaille. Jaoin tämän jälkeen oppilaille A3-paperin, jossa oli valmiiksi ylhäällä käsite ”murrosikä”. B-luokalla tämä käsite oli jaettu valmiiksi vielä kolmeen alakäsitteeseen: fyysinen, psyykkinen ja sosiaalinen. Osoittautui kuitenkin, että oppilaat eivät tienneet lainkaan, mitä käsitteet fyysinen, psyykkinen ja sosiaalinen tarkoittivat. Tämän vuoksi minun oli pakko avata käsitteiden merkityksiä ennen työskentelyn aloittamista. Pyrin kuitenkin käsitteiden selittämisessä käyttämään oppilaiden omia esimerkkejä, sillä kyselemällä luokasta löytyi pari oppilasta, joilla oli jonkinlainen aavistus siitä mitä nämä sanat tarkoittivat. Ainoastaan sanan sosiaalinen, jouduin selittämään itse. Oppilaiden assosiaatio sanasta oli ”sossu” tai ”sossun täti”.

Ainekirjoitusta varten jaoin oppilaille heidän aikaisemmin tekemänsä käsitekartat sekä konseptipaperin, jossa oli valmiiksi otsikko ”Millaista on olla murrosikäinen?”. Asiatekstin kirjoittaminen oli oppilaille hankalaa ja murrosikä aiheena tuntui joillekin vastenmieliseltä. Tämän vuoksi pyysin oppilaita kuvittelemaan, että he kirjoittai-

sivat murrosiän asiantuntijoina jollekin joka ei tiennyt mitään murrosiästä. Tämä tuntui helpottavan kirjoittamisen aloittamista, kun oppilaiden ei tarvinnutkaan kertoa omia nolottavia kokemuksiaan, vaan he pystyivät ikään kuin asettumaan ulkopuolisen asiantuntijan asemaan. Myös käsitekarttojen olemassaolo näytti helpottavan kirjoittamista. Ainakin monet oppilaista näyttivät sitä välillä vilkaisevan. Samalla oppilaille oli halutessaan mahdollisuus korjata tai täydentää käsitekarttaansa.

5.4 Aineiston ryhmittely

Tutkimusaineisto eli käsitekartat ja ainekirjoitukset on jaoteltu ryhmiin kolmen eri aineistosta nousseen tekijän mukaan. Nämä tekijät ovat kirjoittajan tietomäärä murrosiästä, asennoituminen murrosikään, sekä murrosikäikäkulman monipuolisuus. Jokaisen tekijän perusteella jaoin sekä käsitekartat että aineet kolmeen eri ryhmään. Tietomäärän perusteella syntyivät ryhmät: asiantuntijat (aineisto sisälsi paljon tietoa), tavalliset (tietoa oli kattavasti, mutta ei paljon) ja niukkasanaiset (tietoa oli vähän ja se oli yksipuolista). Asennoitumisen mukaan jaettuna kolmeen ryhmään kuuluvat myönteiset, neutraalit ja kielteiset. Monipuolisuudessa selviää mikä osa-alueista fyysinen, psyykinen vai sosiaalinen painottuu käsitekarttoissa ja aineissa eniten. Nämä ryhmät on esitelty luvuissa 6.1–6.3.

Millaisia asioita kuudesluokkalaiset sitten toivat esiin murrosiän fyysisistä, psyykkisistä ja sosiaalisista tekijöistä? Tämä selviää luvussa 6.4, jossa kerron, miltä murrosiän muutokset näyttävät kuudesluokkalaisten silmin.

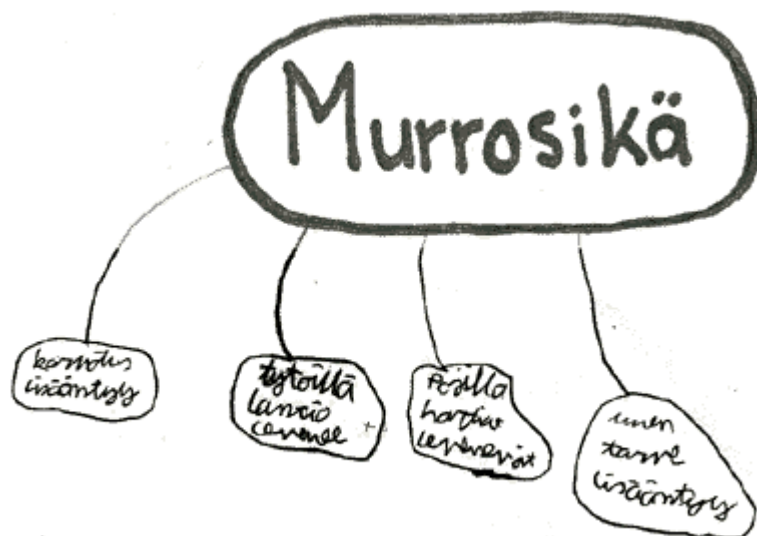
heesta. Kun asiantuntijat luettelivat kaikki tietämänsä yksityiskohdat ja antoivat konkreettisia esimerkkejä, ”Voi tulla riitoja vanhempien kanssa, esimerkiksi kotiintuloajoista”, niukkasanaiset antoivat lyhyitä, ympärilyöreitä vastauksia ja keskittyivät usein vain tiettyyn suppeaan näkökulmaan. Niukkasanaiset pojat olivat niukkasanaisia tasaisesti kaikista murrosiän osa-alueista, fyysisistä, psyykkisistä ja sosiaalisista. Kuviossa 3 on niukkasanaisen pojan käsitekartta, jossa on vain neljä käsitettä. Nämä käsitteet sisältävät pelkästään fyysisiä muutoksia. Niukkasanaiset tytöt taas vaikenivat erityisesti fyysisiin muutoksiin liittyvistä asioista, joista kertomisen he ilmeisesti kokivat nolostuttavaksi. Esimerkiksi käsitekartassa niukkasanaiset tytöt kuittasivat fyysiset muutokset lyhyesti ja ympärilyöreästi, välttymään näin tarkempien yksityiskohtien käsitteilyltä:

”Tulee aikuisen näköiseksi.” (tyttö, käsitekartta)

”Alkaa kasvaa aikuiseksi.” (tyttö, käsitekartta)

”Vartalo muuttuu nopeasti erilaiseksi.” (tyttö, käsitekartta)

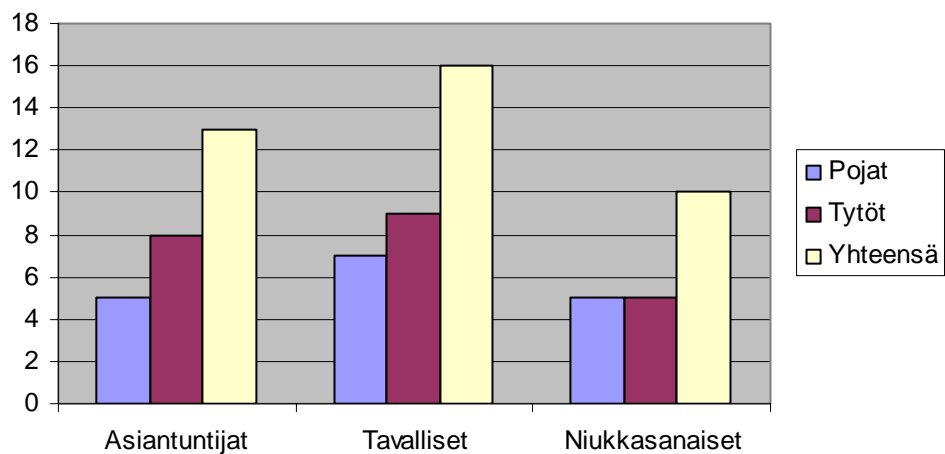
”Kasvaa...” (tyttö, käsitekartta)

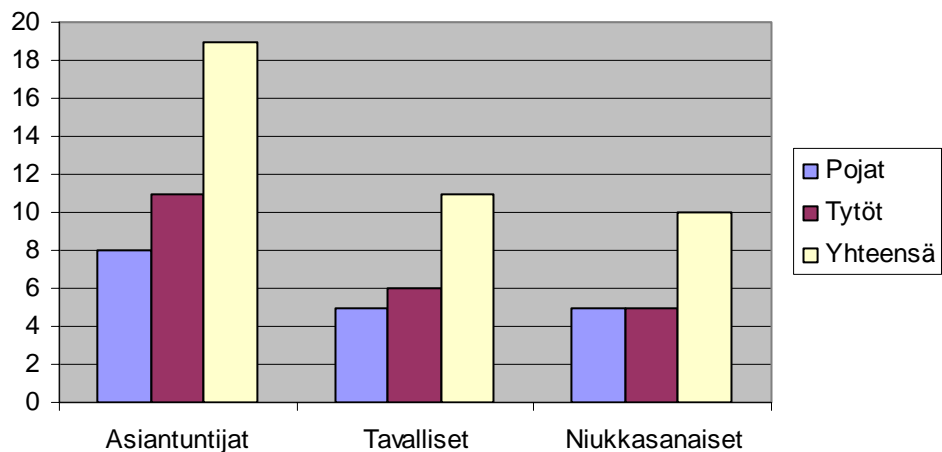
KUVIO 3. Niukkasanaisen ryhmään kuuluva käsitekartta (poika).

Kuviossa 4 näkyy käsitekarttojen ja kuviossa 5 aineiden jako tietomäärän mukaan asiantuntijoihin, tavallisiin ja niukkasanaisiin. Käsitekartoista suurin osa (16) sijoittui tavallisten ryhmään. Ne sisälsivät tietoa murrosiästä kattavasti eli käsitteitä oli kohtuullisesti, mutta ei määrällisesti paljon. Tavalliset käsitekartat saattoivat myös olla

joko yksipuolisia, keskittyen pelkästään johonkin murrosiän osa-alueeseen tai ne eivät sisältäneet tarpeeksi yksityiskohtaisia käsitteitä. Aineista suurin osa (19) kuului asiantuntijoihin. Asiantuntijuus näkyi aineissa tekstien pituutena, kuvailevana kielenä sekä runsaina esimerkkeinä ja yksityiskohtina. Kuvioiden 4 ja 5 perusteella voisi päätellä, että tytöillä olisi enemmän tietoa murrosiästä kuin pojilla, sillä heitä on enemmän tavallisissa ja asiantuntijoissa, mutta on otettava huomioon, että poikia on tutkimusjoukossa vähemmän kuin tyttöjä. Käsittekartoista poikien tekemiä oli vain 17 ja tyttöjen tekemiä 22, aineissa vastaavat luvut ovat 18 ja 22.

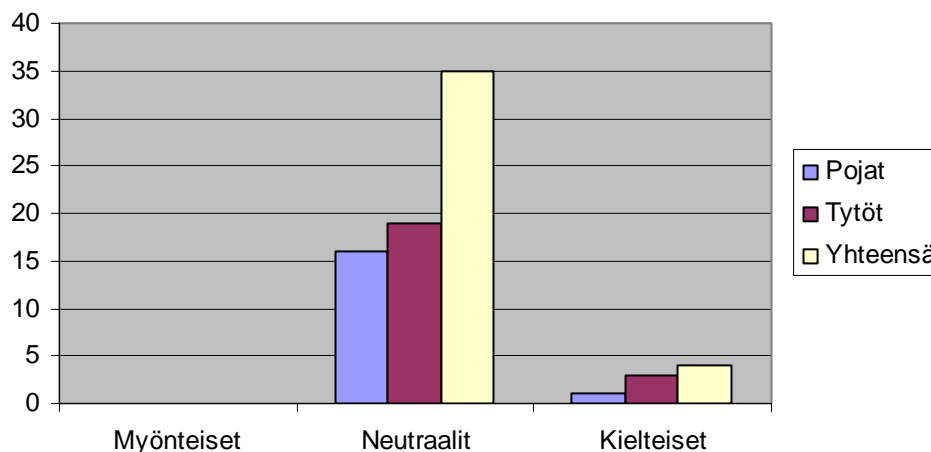
KUVIO 4. Käsittekartojen jaottelu tietomäärän mukaan sukupuolittain, n=39.

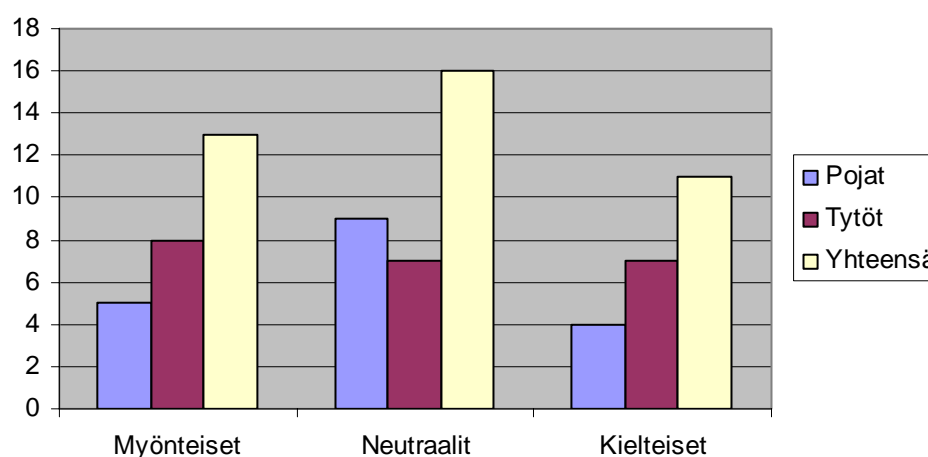
KUVIO 5. Aineiden jaottelu tietomäärän mukaan sukupuolittain, n=40.

6.2 Myönteiset, neutraalit ja kielteiset

Oppilaiden murrosikään asennoitumisen perusteella muodostin kolme ryhmää: myönteiset, neutraalit ja kielteiset. Aineista löytyi jokaiseen ryhmään kuuluvia, mutta käsittekartat oli mahdollista jaotella vain neutraaleihin ja kielteisiin. Tämä johtui siitä, että oppilaat kirjoittivat käsittekarttoihin pelkkiä faktoja, jotka eivät juuri kuvastaneet heidän omia mielipiteitään tai asennoitumistaan. Koska tutkimuksessa ei suoraan kysytty, mitä mieltä tutkitut olivat murrosiästä, vaan tarkoituksena oli tutkia, mitä he aiheesta tietävät, suurin osa tutkituista ei mielipidettään myöskään kertonut. He kuuluvat neutraaleihin, joita oli sekä käsittekartoissa että aineissa eniten (kuviot 6 ja 7). Asennoituminen murrosikään kuitenkin paljastui osittain, koska ainekirjoituksen otsikko ”Millaista on olla murrosikäinen?” sai aikaan faktojen lisäksi myös kommentteja murrosiän ”mukavuudesta” tai ”tyhmyydestä”. Sukupuolittain tarkasteltuna tytöt paljastivat enemmän mielipiteitään, myönteisiä ja kielteisiä, kuin pojat. Tämän vuoksi tyttöjä on enemmän myönteisten ja kielteisten ryhmissä.

KUVIO 6. Asennoituminen murrosikään käsittekartan mukaan sukupuolittain, n=39.

KUVIO 7. Asennoituminen murrosikään aineen mukaan sukupuolittain, n=40.

Myönteiset ottivat murrosiän muutokset ilolla vastaan. Heidän tapansa käsitellä aihetta oli rauhallinen ja he antoivat esimerkkejä ja ohjeita muille siitä, kuinka murrosiästä selviää. Ehkä myönteisten asennoituminen johtuikin osittain siitä, että murrosiän muutokset tuntuivat heistä vähemmän pelottavilta ja epämiellyttäviltä, koska niistä tiesi jo etukäteen. Seuraavassa on otteita myönteisesti asennoituvien aineista:

”Elämä puberteetissa on kivaa!” (poika, aine)

”Älä murjota murkkuikää vaan hymyile ja mee eteenpäin!” (tyttö, aine)

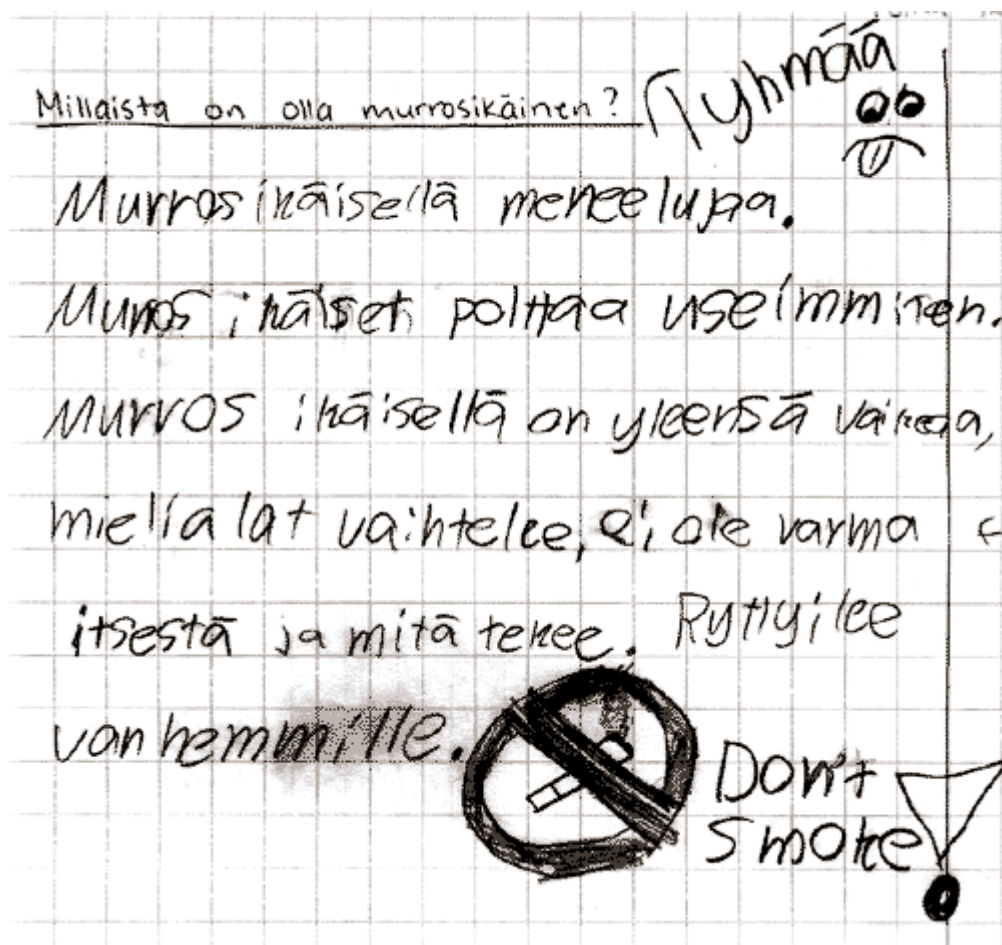
”Se tuntuu myöskin jännittävältä ja on hauska odottaa mitä uutta ja jännittävää seuraavaksi tapahtuu.” (tyttö, aine)

Neutraalien ryhmän kirjoituksista ei saanut selville heidän omaa asennoitumistaan murrosikään. Neutraalit joko toivat esiin sekä murrosiän myönteisiä että kielteisiä puolia tai pysyttelivät pelkästään tosiasioiden, kuten fyysisten muutosten, luettelemisessa paljastamatta omaa mielipidettään. *”Murrosiässä on paljon kivoja ja tyhmiä asioita.” (tyttö, aine)*

Käsitelkartoissa ja aineissa oli kuitenkin myös niitä, joiden tekijät ilmaisivat mielipiteensä selkeästi kirjoituksissaan. Yleensä suorat mielipiteet olivat murrosikävastaisia ja kuuluivat kielteisten ryhmään. *”Murrosiästä on tyhmä puhua!” (kaksi tyttöä, aine)* *”Mielestäni murrosiässä ei ole muuta hyvää kuin pituuskasvu.” (tyttö, aine)* Suorien mielenilmausten lisäksi kielteisten ryhmään kuuluivat käsitelkartat tai aineet, joissa niiden laatija oli

keskittynyt pelkästään negatiivisten asioiden käsittelyyn, kuten pähteisiin, jengeihin tai fyysisten muutosten epämiellyttäviin seurauksiin, kuten näissä esimerkeissä:

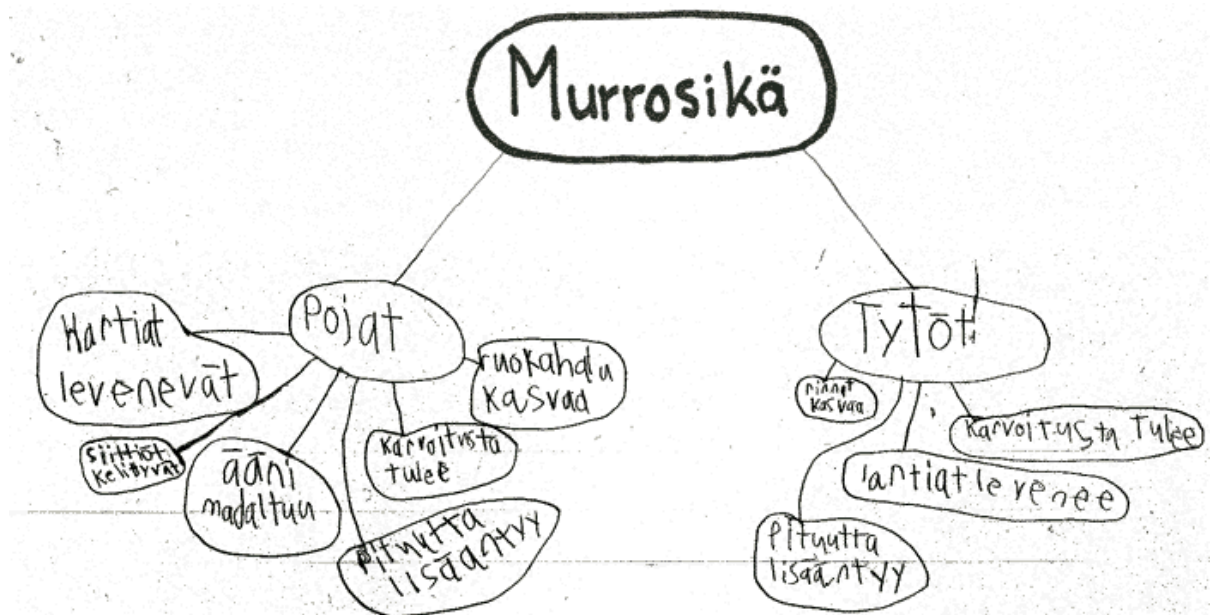
*"Murrosiästä tulee mieleen ärsyttävät finnit, rasvaiset hiukset ja äänenmurros. Ei se kyllä kovin kivaa ole kun finnejä tulee, hiukset pitää pestä joka päivä. Äänenmurroskin ei ole mahtavaa, kun ensin ääni on matalana ja sitten se pomppaa korkealle."
(poika, aine)*

KUVIO 8. Murrosikään kielteisesti suhtautuvan pojan aine.

6.3 Monipuolisuus tutkimusaineistossa

Kolmas tekijä, jonka perusteella jaottelin käsitekartat ja ainekirjoitukset, oli niiden lähestymisnäkökulma murrosikään. Aineistojen jaottelu kolmeen ryhmään, fyysiset, psyykkiset ja sosiaaliset, perustuu siihen, mikä näistä osa-alueista painottuu eniten käsitekartoissa ja aineissa. Käsitekartassa painotus on määritelty laskemalla osa-alueen alle kuuluvien käsitteiden ja linkkien määrä. Esimerkiksi fyysiseen ryhmään kuuluvassa käsitekartassa (kuvio 9) on näin ollen enemmän fyysisiin tekijöihin kuin psyykkisiin tai sosiaalisiin tekijöihin kuuluvia käsitteitä ja linkkisanoja. Kuviossa 11 on sosiaalisesti painottunut käsitekartta, jonka tekijä on keskittynyt pääasiassa selvittämään murrosikäisen suhteita muihin ihmisiin. Ainekirjoituksissa painotus on päätelty siitä, mistä näkökulmasta kirjoittaja on tuottanut määrällisesti eniten tekstiä. Eli sosiaalisesti painottunut kirjoittaja on käsitellyt esimerkiksi kaveruussuhteita ja suhteita vanhempiin enemmän kuin murrosikäisen fyysisiä ja psyykkisiä tunnusmerkkejä. Kuviossa 10 on esimerkki psyykkisesti painottuneesta aineesta. Aineen kirjoittaja on keskittynyt pohdiskelemaan sitä, miltä murrosikä tuntuu ja mitä ajatuksia se herättää.

KUVIO 9. Fyysisesti painottunut käsitekartta (poika).

Millaista on olla murrosikäinen?

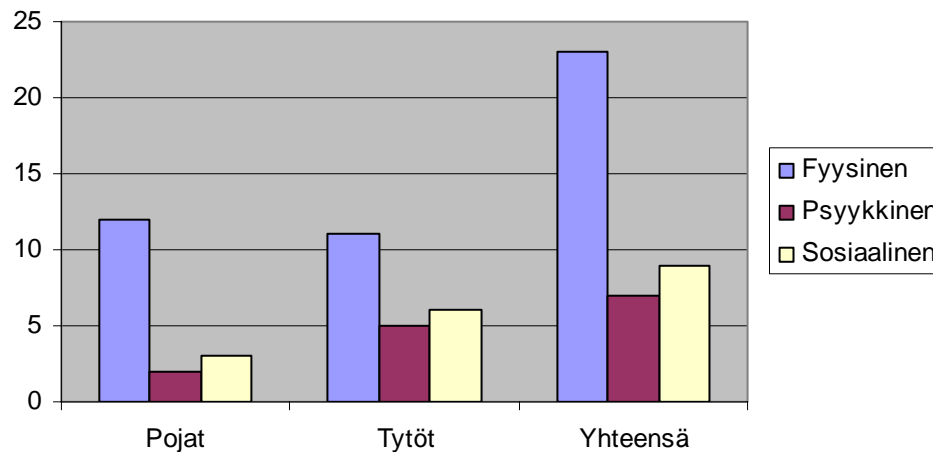
Murrosiässä tapahtuu kaikenlaista ruumiissa ja myöskin aivossa. Jos katsot peiliä voit huomata, että naamaasi on tullut finnejä tai lahtiosi on tullut leuammaksi. Se on aikaa murrosiässä. Nyt kun olen tullut murrosikäiseksi huomaan monta asiaa mitä elämän aikana on tapahtunut erityisesti keholle ja myöski mitä asioita mielessäni liikkuu. Minusta tuntuu nyt että olen tullut isommaksi ja aikuisemmaksi. Joudon aamulla valitsemaan vaateeni tarkasti ja näköni on oltava täydellinen. Se tuntuu myöskin jännittävältä ja on hauska odottaa mitä vuttä ja jännittävää seuraavaksi tapahtuu. Olen juttellut tästä asiasta äitini kanssa kun se tuntuu minua niin kiinnostavaksi. Murrosiässä ei ole mitään pelkäämistä vaan sen sijaan hauskaa ja jännittävää. ☺

KUVIO 10. Psykkisiin piirteisiin painottunut aine (tyttö).

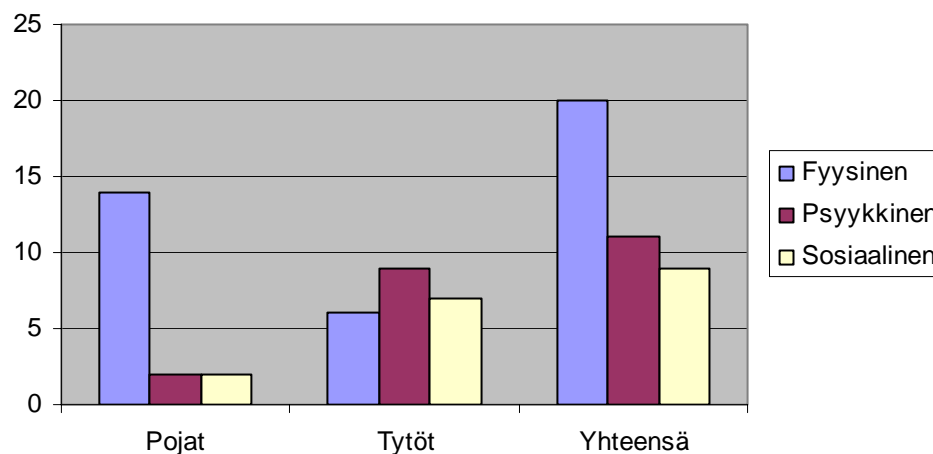

KUVIO 11. Sosiaalisesti painottunut käsittekartta (poika).

Hypoteesina oletin, että murrosiän fyysiset puolet painottuisivat aineistossa, koska koulun opetus murrosiästä yleensä keskittyy suurimmalta osaltaan tai kokonaan sen aiheuttamiin muutoksiin kehossa. Kuten kuvioista 12 ja 13 näkyy, näin myös kävi sekä oppilaiden käsittekartoissa että aineissa, kun niitä ei eroteltu sukupuolen mukaan. Erityisesti käsittekartoissa tutkitut luettelivat lähinnä fyysisiä muutoksia. Ainekirjoitus kuitenkin houkutteli kertomaan myös psyykkisistä ja sosiaalisista tekijöistä. Ainekirjoitusten painotuksista paljastuu myös sukupuolten välinen ero. Tyttöjen aineista suurin osa nimittäin keskittyy psyykkisiin tekijöihin ja sosiaalisesti painottuneita aineitakin on enemmän kuin fyysisesti painottuneita. Pojat taas jatkavat käsittekarttojen linjaa keskittymällä edelleen fyysisiin muutoksiin.

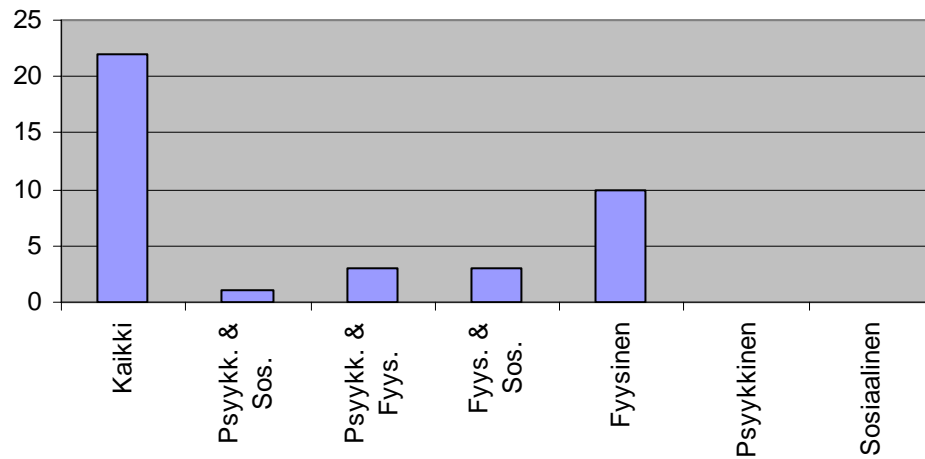
KUVIO 12. Käsitekarttojen painotus sukupuolittain, n=39.

KUVIO 13. Aineiden painotus sukupuolittain, n=40.

Edellisessä jaottelussa painotuksen mukaan samaan luokkaan fyysiset saattaa kuulua käsitekartta, jonka käsitteet ovat pelkästään fyysisiä tekijöitä ja toisaalta käsitekartta, jossa on sekä fyysisiin että sosiaalisiin kuuluvia käsitteitä, mutta fyysisiä käsitteitä määrällisesti hieman enemmän. Tämän vuoksi kuvioissa 14 ja 15 on tarkempi kuvaus käsitekarttojen ja aineiden monipuolisuudesta. Kuten kuvioista näkyy sekä käsitekarttoissa että aineissa suurimman luokan muodostavat monipuoliset (kaikki), joista löytyy sekä fyysinen, psyykkinen että sosiaalinen näkökulma murrosikään. Käsitekarttoissa toiseksi suurin ryhmä on pelkästään fyysiset käsitekartat. Aineissa toiseksi suurin ryhmä ovat kirjoitukset, joissa on sekä fyysisiä että sosiaalisia asioita. Tämä ryhmä sijoittuu kuitenkin asiasisällöltään lähelle pelkästään fyysisistä painotusta, sillä

yleensä kirjoittaja on keskittynyt fyysisten tekijöiden kuvaamiseen, mutta on muistanut mainita lyhyesti jotakin myös kiinnostuksesta toista sukupuolta kohtaan, kaverista tai vanhemmista.

KUVIO 14. Käsitekarttojen monipuolisuus, n=39.

Kaikki = Käsitekartassa on mainittu fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia asioita.

Psykk. & Sos. = Käsitekartassa on mainittu psyykkisiä ja sosiaalisia, mutta ei fyysisiä asioita.

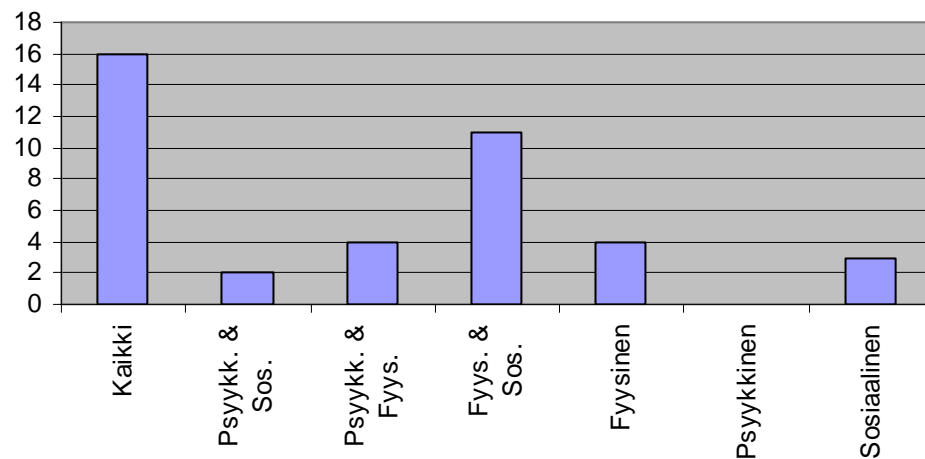
Psykk. & Fyys. = Käsitekartassa on mainittu psyykkisiä ja fyysisiä, mutta ei sosiaalisia asioita.

Fyys. & Sos. = Käsitekartassa on mainittu fyysisiä ja sosiaalisia, mutta ei psyykkisiä asioita.

Fyysinen = Käsitekartassa on mainittu vain fyysisiä asioita.

Psykkinen = Käsitekartassa on mainittu vain psyykkisiä asioita.

Sosiaalinen = Käsitekartassa on mainittu vain sosiaalisia asioita.

KUVIO 15. Aineiden monipuolisuus, n=40.

Kaikki = Aineessa on mainittu fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia asioita.

Psykk. & Sos. = Aineessa on mainittu psyykkisiä ja sosiaalisia, mutta ei fyysisiä asioita.

Psykk. & Fyys. = Aineessa on mainittu psyykkisiä ja fyysisiä, mutta ei sosiaalisia asioita.

Fyys. & Sos. = Aineessa on mainittu fyysisiä ja sosiaalisia, mutta ei psyykkisiä asioita.

Fyysinen = Aineessa on mainittu vain fyysisiä asioita.

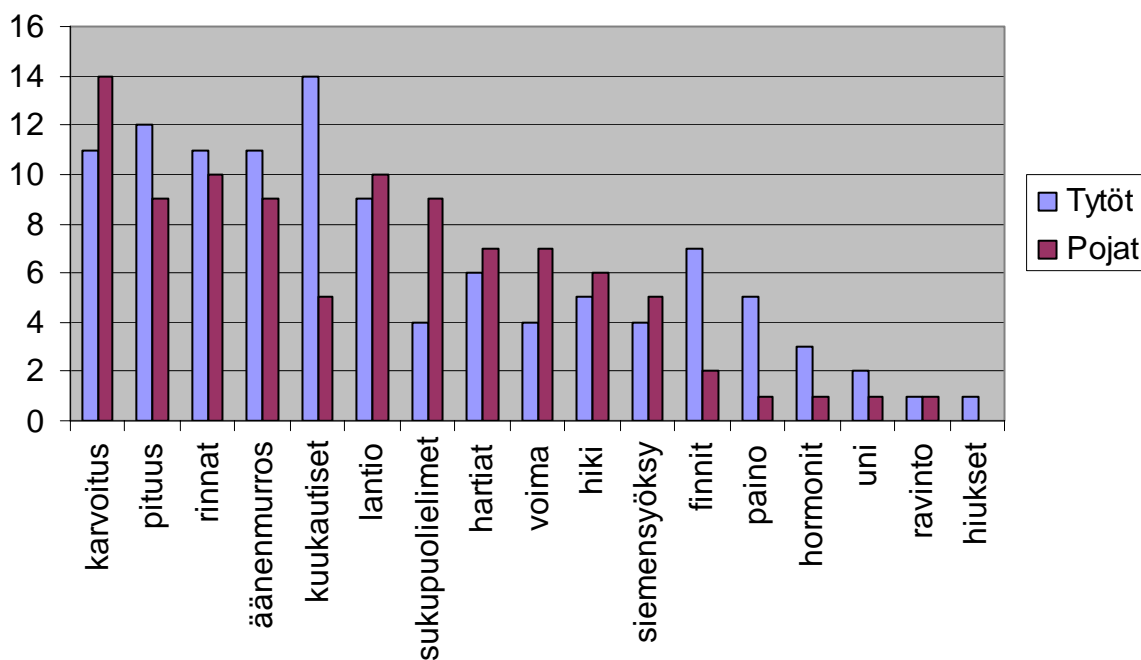
Psykkinen = Aineessa on mainittu vain psyykkisiä asioita.

Sosiaalinen = Aineessa on mainittu vain sosiaalisia asioita.

6.4 Murrosiän muutokset kuudesluokkalaisten silmin

6.4.1 Fyysiset muutokset

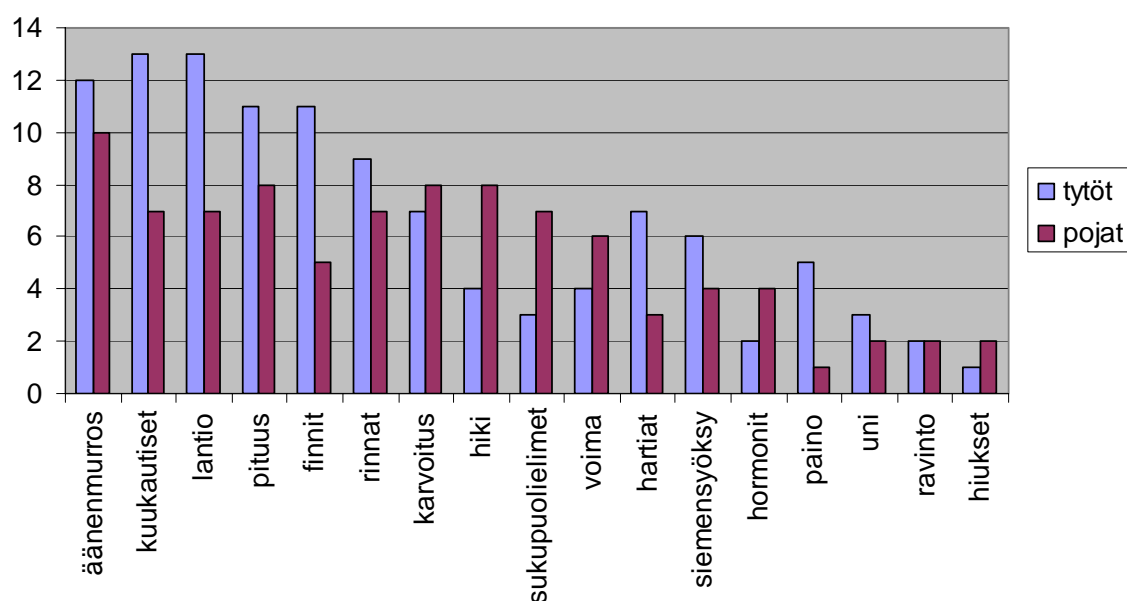
Oppilaat toivat kokonaisuudessaan laajasti ja yksityiskohtaisestikin esiin murrosiän fyysisiä muutoksia (kuvio 16). Lukema kertoo, kuinka monta kertaa kyseinen muutos on mainittu kaikissa käsitekartoissa yhteensä. Muutokset on järjestetty siten, että ”karvoitus”, jonka pojat ja tytöt yhteensä tarkasteltuna mainitsivat useimmin, on vasemmalla ja siitä oikealle mentäessä molempien sukupuolten mainintojen yhteismäärä pienenee. Karvoitus, pituuskasvu ja rintojen kasvu ovat tässä järjestyksessä useimmin mainitut muutokset. Hypoteesina oletin, että tytöt mainitsisivat enemmän omalle sukupuolelleen tapahtuvia muutoksia, kuten kuukautiset, rintojen kasvun ja lantion levenemisen ja pojat taas esimerkiksi äänenmurroksen, siemensyöksyn, hartioiden levenemisen, sukupuolielinten kasvamisen ja lihasten kehittymisen (voima). Tutkimusaineistosta on löydettävissä tämä ero sukupuolten välillä, mutta myös täysin päinvastaisiakin tuloksia.

KUVIO 16. Käsitekartoissa mainitut fyysiset muutokset sukupuolittain, n=39.

Sukupuolittain tarkasteltuna kuviosta 16 näkyy, että ns. ”tyttöjen muutoksista” tytöt ovat maininneet poikia useammin kuukautiset ja rintojen kasvun, mutta pojat ovat maininneet useammin lantion levenemisen. Tytöt ovat myös poikia enemmän keskittyneet ulkonäköön liittyviin asioihin, kuten finneihin, painoon ja hiusten rasvoittumiseen. Pojat ovat omia fyysisiä muutoksiaan mainitessaan maininneet usein hartioiden levenemisen ja voiman lisääntymisen. Näiden muutosten voisi olettaa olevan pojille mieluisia. Lihasen kasvattamiseen pojat ovat liittäneet sen, että rehkiessä tulee hiki, joka haisee aikaisempaa enemmän. Myös siemensyöksyn ja sukupuolielinten kasvamisen pojat ovat maininneet tyttöjä useammin. Se, että pojat ovat maininneet karvoituksenkin tyttöjä useammin, saattaa johtua siitä, että pojille karvat, esimerkiksi parta ja viikset, ovat miehuuden merkki, kun taas tytöistä karvojen kasvu saattaa olla epämiellyttävää ja epäesteettistä. Äänenmurros taas vaikuttaisi olevan pojille tapahtuvista muutoksista muita epämiellyttävämpi, jonka takia he eivät ole maininneet sitä yhtä useasti kuin tytöt.

Sukupuolten väliset erot säilyvät samansuuntaisina ainekirjoituksessa (kuvio 17). Nyt kuitenkin kolme eniten mainittua muutosta ovat äänenmurros, kuukautiset ja lantion leveneminen. Tytöt ovat aineissa maininneet kaikki oman sukupuolensa muutokset, kuukautiset, lantion levenemisen ja rintojen kehittymisen, poikia useammin. Lisäksi he ovat maininneet ”poikien muutoksista” äänenmurroksen, siemensyöksyn ja hartioiden levenemisen poikia useammin. Pojat taas ovat edelleen maininneet voiman lisääntymisen, hienhajun, sukupuolielinten kasvamisen ja karvoituksen tyttöjä useammin. Ulkonäköön liittyvistä tekijöistä tytöt ovat maininneet finnit ja painon muutokset useammin, mutta poikia huolestuttavat nyt tyttöjä enemmän rasvoittuvat hiukset.

KUVIO 17. Aineissa mainitut fyysiset muutokset sukupuolittain, n=40.

Suurimmassa osassa käsitelkartoista niiden laatija oli käyttänyt jaottelua tyttöjen ja poikien muutoksiin. Käsitelkartoissa, jotka oli jo valmiiksi jaoteltu alakäsitteisiin fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen, tämä jaottelu näkyi käsitteen fyysinen alla. Käsitelkartoissa, joissa oli pohjana pelkkä ”murrosikä” –käsite, jaottelu poikiin ja tyttöihin oli tehty tämän pääkäsitteen alle. Sama jaottelu näkyi myös ainekirjoituksissa. Osa kirjoittajista oli tehnyt ainekirjoitukseensa väliotsikot, joilla erotettiin tyttöjen ja poikien muutokset. Käytän samaa jaotteluperiaatetta esittäessäni, mitä tutkitut kertoivat murrosiän fyysisistä muutoksista. Aloitetaan muutoksista, jotka kohdistuvat pelkästään tyttöihin. Näihin ”tyttöjen muutoksiin” lasken kuuluvan kuukautisten alkamisen, rintojen kehittymisen ja lantion levenemisen. Lantion leveneminen ja rintojen kasvu oli yleensä mainittu vaan luettelomaisesti sen enempää selittämättä.

”Rinnat kasvaa ja lantio levenee – kehoon tulee muotoja.” (tyttö, aine)

”Tulee leveämmäksi lantiosta. Aargh!” (tyttö, aine)

”Tissit kasvaa tytöillä, ei pojilla.” (poika, aine)

Tyttöjen muutoksista lantion leveneminen paljastui kuitenkin hieman epäselväksi asiaksi pojille.

”Lantio kapenee.” (poika, käsitelkarta)

”Lantiot levenee tytöillä ja pojilla.” (poika, aine)

Kuukautisista tutkituilla oli paljon tietämystä, erityisesti tytöillä.

”Jossain vaiheessa murrosikää alkaa kuukautiset. Ne tulevat joka kuukausi säännöllisesti. Alussa ne tulevat epäsäännöllisesti, mutta tasoittuvat ajan myötä.” (tyttö, aine)

”Merkittävin tapahtuma on ehkä kuukautiset. Niitä ennen alkaa tulla valkovuotoa.” (tyttö, aine)

”Tytöillä alkaa noin 9–14 -vuotiaana kuukautiset... se ei satu todellakaan vaan olet ehkä hieman kärtyisempi ja mahaan ehkä koskee.” (tyttö, aine)

”Kuukautiset alkavat ja tytöt alkavat käyttää vaippoja.” (poika, aine)

Kuukautisten tiedettiin myös tarkoittavan sukukypsyyttä. Kuukautisten alettua tytön on mahdollista tulla raskaaksi.

”Tytölle tulee kuukautisvuodot. Ne on joka kuukausi, mutta niitä ei ole jos olet raskaana. Silloin voi olla aika vihainen. Silloin tyttöjen emättimestä tulee verta.” (poika, aine)

”Jos olet tyttö, niin sinulla alkaa pian kuukautiset. Se tarkoittaa, että voit saada lapsia, mutta tuskien olet siihen henkisesti valmis.” (tyttö, aine)

”Ei, ei, pojilla ei ole kuukautisia, eiväthän pojat synnytä.” (tyttö, aine)

Tyttöjen mielestä kuukautisten alkaminen ei kuitenkaan ole välttämättä kovin mukavaa.

”Tytöillä alkaa menkat...(yök) ja rinnat kasvaa (mikä ainakin pojista näyttää olevan tosi hauskaa..)” (tyttö, aine)

”No ihan kivaa paitsi se on tylsää kun kuukautiset alkaa.” (tyttö, aine)

”Poikien muutoksiin” kuuluvat äänenmurros, hartioiden leveneminen, lihasten ja voiman kasvaminen sekä siittiöiden valmistuminen sukupuolielimissä, johon liittyvät erektio ja siemensyöksy. Näistä asioista myönteisiksi koetaan lihasten kasvaminen ja hartioiden leveneminen.

”Pojista taas huomaa sen, että niiden hartiat ovat leventyneet ja he ovat voimakkaampia.” (tyttö, aine)

”Olet voimakkaampi ja pystyt juosta/pyöräillä tai ylipäänsä liikkua paremmin.” (poika, aine)

”Suosittelen liikuntaa pojille, liikuntaa jossa tarvitsee käsivoimia, sillä pojalla kehittyvät lihakset murrosiässä.” (tyttö, aine)

Vähemmän miellyttäviä muutoksia pojilla ovat äänenmurros, sekä erektiot ja siemensyöksyt, joita ei itse pysty kontrolloimaan. Äkillinen ”piipitys” tai erektio saattaa nolostuttaa.

”Murrosikään kuuluu myös äänenmurros. Ääni madaltuu ja alkaa heittelemään.” (tyttö, aine)

”Pojille tulee äänenmurros. Ääni madaltuu, mutta ensin se saattaa kuulostaa piipitykseltä, varsinkin silloin kun jännittää.” (tyttö, aine)

”Äänenmurroksen aikana ääni madaltuu ja välillä ihminen saattaa kiekaista.” (poika, aine)

”Pojilla ei ole kuukautisia, mutta ns. ”yösyöksyjä” voi tulla silloin kun ajattelee kauniista tyttöä unissa.” (tyttö, aine)

”Poikien siitin saattaa jäykistyä joskus, jolloin se osoittaa eteen tai ylöspäin.” (poika, aine)

”Jos vaikka poika näkee kauniin ”pimun” niin se niin sanottu penis jäykistyy... mutta se ei ole naurun asia.” (tyttö, aine)

Molemmille sukupuolille tapahtuvia muutoksia, ovat pituuskasvu, painon muutokset, ruokahalun kasvu, lisääntynyt unentarve, hienhaju, finnit, karvoitus ja sukupuolielinten kasvu. Kasvupyrähdys koettiin yleensä myönteiseksi asiaksi, mutta joskus muutunut vartalo ja pitkät raajat saattavat tuntua kömpelöiltä.

”Kivaa, koska kasvaa pitemmäksi. Pojilla yleensä pituuskasvu tulee murrosiässä silloin pojat hurauttavat tyttöistä ohi.” (poika, aine)

”Murrosiässä olo saattaa tuntua kömpelöltä, koska raajat kasvavat muuta kehoa nopeammin” (tyttö, aine)

Pituuskasvun lisäksi myös paino nousee. Tutkituilla näyttäisi olevan terve suhtautuminen omaan painoon. He ottavat painon nousemisen murrosikään kuuluvana asiana, jota ei kannata hätkähtää. Tutkitut eivät tunnu olevan huolissaan ylimääräisistä kiloista, päinvastoin he varoittavat liiallisen laihduttamisen olevan vaarallista.

”Voi olla, että kun seuraavan kerran punnitset itsesi niin huomaat että olet painavempi kuin yleensä” (tyttö, aine)

”Pojille ja tytöille tulee myös painoa lisää, koska pitkistyy. Nyt saatat näyttää vähän pyöreältä, mutta kun pituuskasvu alkaa, hoikistut.” (tyttö, aine)

”Tytöillä lantio levenee ja housujen koko muuttuu leveämmäksi ja pidemmäksi. Ei silti saa alkaa laihduttaa, siinähan saattaa kehityksesi stopata.” (tyttö, aine)

Kasvava keho tarvitsee paljon ravintoa ja unta. Lisääntynyt unentarve taas aiheuttaa väsymystä, jonka murrosikäinen huomaa silloin kun kouluun pitäisi jaksaa lähteä aikaisin aamulla.

”Murrosiässä ihminen tarvitsee paljon unta. Hänen on myös syötävä tavallista enemmän. On kuitenkin varottava rasvaisia ruokia, sillä niistä tulee finnejä.” (tyttö, aine)

”No jaa ihan siistiä mut kun unentarve lisääntyy tuntuu et haluis nukkuu kymmeneen ku pitäis nousta kaheksaks kouluun.” (poika, aine)

Murrosikään liittyvä inhottava asia on hienhaju. Kukaan ei halua haista pahalle, joten tutkitut antavat ohjeita siitä, kuinka hienhajusta pääsee eroon.

”Murrosiässä erityisen paljon alkaa erittyä haisevaa nestettä, joka tulee ihon läpi. Se on hikeä. Siksi kannattaisikin käyttää ”dödöä” ja käydä suihkussa joka päivä pesemässä paikat.” (tyttö, aine)

”Liikkatuntien jälkeen kannattaa käydä suihkussa, koska onko kiva haista hielle koko loppupäivä?” (tyttö, aine)

”Hygienia” (tyttö, käsitekartta)

Toinen hygieniaan liittyvä ”riesa” ovat finnit.

*”Tytöille ja pojille tulee iholle finnejä, joillekin enemmän, joillekin vähemmän. Finni-
en sisällä on jotain likaa ja niitä kun puristelee ne tulevat ulos.” (tyttö, aine)*

”Murrosiässä tulee finnejä, jotka ovat erittäin inhottavia. Jos niitä ei kokoajan puhdisti, ne muuttuu isoix ja ne on tosi rumia.” (tyttö, aine)

Fyysisistä muutoksista karvoituksen ilmestyminen ja sukupuolielinten kasvu oli mainittu hyvin luettelomaisesti.

”Tytöillä ja pojilla karvoitus lisääntyy. Tytöillä kainaloon ja alapäähän. Pojilla karvoitusta tulee naamaan eli parta, jalkoihin, käsiin, kainaloon ja alapäähän.” (poika, aine)

”Karvat rupeavat kasvamaan ja niistä tulee mustia.” (poika, käsitekartta)

”Munat kasvaa” (poika, käsitekartta)

6.4.2 Psykkiset muutokset

Murrosikäisen ajattelu on kehittyneempää kuin lapsen. Ajattelun kehittyneisyys näkyi tutkimusaineistossa kahdella tavalla. Ensinnäkin murrosikäisten käsitekartat olivat monipuolisia ja selkeitä. He olivat myös tehneet omia jaotteluja käsitteiden ryhmittelemiseksi. Toinen luokka ymmärsi nopeasti abstraktit käsitteet, fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen, jotka olivat valmiina heidän käsitekartassaan. Tämä viittaisi heidän kykenevän ymmärtämään käsitteitä sekä käsittelemään tehokkaasti tietoa. Toiseksi ajattelun kehittyminen löytyi myös oppilaiden itsensä mainitsemana tutkimusaineistosta.

”Murrosiässä kasvaa henkisesti ja fyysisesti.” (tyttö, aine)

”Rupeaa ajattelemaan itsenäisesti” (tyttö, käsitekartta; poika, käsitekartta).

”Omia mielipiteitä” (tyttö, käsitekartta)

”Ajattelee enemmän asioita” (poika, käsitekartta)

”Tulee itsenäisemmäksi” (tyttö, käsitekartta)

”Tulee kypsemmäksi” (tyttö, käsitekartta)

”Mielen kehitys” (tyttö, käsitekartta)

Tytöt ovat kuitenkin sitä mieltä, että pojista ei tule murrosiässä fiksumpia, päinvastoin.

”Pojista tulee ärsyttävämpiä ja tyhmempiä!!!” (tyttö, aine)

”Murrosikäiset pojat on ärsyttäviä kakaroita. Tytöt on järkevempiä ja ”kypsyy” nopeammin.” (tyttö, aine)

”Pojilla ääni muuttuu ja järjenjuoksu hidastuu.” (tyttö, aine)

”Ne tappelee kokoajan ja on kauheen lapsellisia. Sitten ne hännää tyttöjä kokoajan.” (tyttö, aine)

Älykkyys ja tieto näyttäisivät olevan myös oppilaiden arvostamia asioita. ”*Ei ole kivaa jos olet luokan kaunein ja tyhmin. Ensin koulu, sitten kaverit!*” (tyttö, aine)

Murrosikä on tutkittujen mielestä tunnekuohujen aikaa. Olokin saattaa tuntua välillä ristiriitaiselta. Käsittekartassa mielialan vaihtelut mainitsi 14 oppilasta ja aineessa 10 oppilasta.

”*Murrosikäinen voi suuttua yht’äkkiä jostain pikkuasiasta. Hän ei ole selvillä tunteistaan. Joskus voi ruveta itkettämään ilman mitään syytä.*” (tyttö, aine.)

”*Tänään tekee mieli suolapähkinöitä ja huomenna taas meinaa yrjötä nähdessään suolapähkinöitä... Ei nyt ehkä kumminkaan näin, mutta sinne päin! Murrosiässä tyttöillä ja pojilla mieliala vaihtelee paljon. Äsken olit tosi vihainen äitille kun et päässyt kaverillesi yöksi, mutta nyt naurat täyttä kurkkua kaverisi vitsille.*” (tyttö, aine.)

”*Voit saada paljon mielialanvaihteluita pienessä ajassa, etkä ehkä ymmärrä itseäsi.*” (tyttö, aine)

”*Murrosiässä voit ajatella jostakin sekä pahoja että hyviä asioita yhtä aikaa.*” (poika, aine)

Käsittekartoissa murrosikäisen todettiin olevan ärtyisä (8), helposti suuttuva (5), riitaantuva (4), kiukkuinen (2), vihainen (2), äkäinen (1), vihamielinen (1), impulsiivinen (1), sekava (1), seko (1), masentunut (1), väsynyt (1), avulias (1), rohkea (1), iloinen (1) ja surullinen (1). Ainekirjoitusten mukaan murrosikäinen on ärtyisä (5), helposti suuttuva (3), kiukkuista (1), vihainen (1), äkäinen (1), zego (1) ja väsynyt (1). Hän myös väittää vastaan (1), haastaa riitaa (1), vänkyttää (1), kiukuttelee (1), kapinoi (1), ryttyilee (1) ja kiroilee (1). Suluissa olevat numerot kuvaavat sitä, kuinka moni oppilas mainitsi kyseisen adjektiivin

Murrosiässä nuori etsii omaa identiteettiään ja aloittaa siirtymisen kohti aikuisuutta. Seuraavat esimerkit kertovat mielestäni nuorten identiteetin etsiskelystä.

”*Puberteetin aikana muuttuu nuoreksi aikuiseksi.*” (poika, aine)

”*Murrosiässä itsenäistyy.*” (tyttö, aine)

”*Murrosiässä yrittää löytää itseään ja se voi olla vaikeaaakin*” (tyttö, aine)

”*Molempia sukupuolia alkaa kiinnostaa oma ulkonäkö ja itsensä löytäminen. Se ei aina ole helppoa. Kannattaisi puhua vanhempien kanssa siitä, että heidän täytyy hyväksyä itsesi sellaisena kuin olet.*” (tyttö, aine)

”Minusta murrosikä on ainakin sitä, että ei oikeen tiedä mitä tahtoo...” (tyttö, aine)

Joskus oman identiteetin etsiminen saattaa tuntua toivottomalta ja tuntuu etteivät muut, ainakaan aikuiset, ymmärrä nuorta.

”Aargh! Kukaan ei ymmärrä yhtään murrosikäistä tyyppiä!” (tyttö, aine)

”Mielessä voi tuntua, että kaikki on tylsää ja typerää.” (poika, käsitekartta)

Murrosikäisen minäkuvan ja itsetunnon kannalta tärkeä tekijä on ulkonäkö. Kuviossa 18 on laskettu käsitekartoista ja aineista kuinka moni on maininnut ulkonäön tärkeyden. Käsitekartoissa mainintoja oli yhteensä 8 ja aineissa 16. Sukupuolittain tarkasteltuna ulkonäkö näyttää olevan tytöille huomattavasti tärkeämpi kuin pojille. Tytöt korostavat ulkonäköään vaatteilla ja meikkaamisella.

”Koulussa haluat olla kaunein ja suosituin. Pukeudut ja laitat itsesi aina huolellisesti.” (tyttö, aine.)

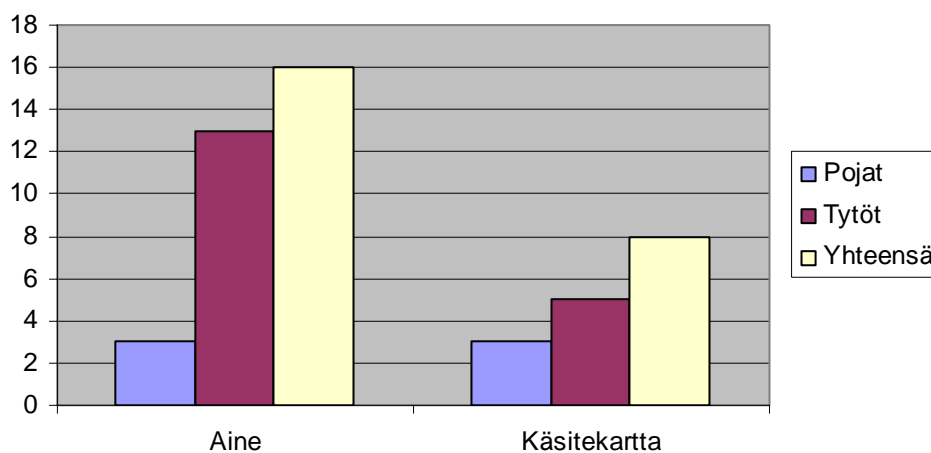
”Tytöt alkaa meikkaa ja kattoo mitä pistää päälle.” (tyttö, aine)

”Joudun aamulla valitsemaan vaatteeni tarkasti ja näköni on oltava täydellinen.” (tyttö, aine)

”Ennen itselleni ainakin oli ihan sama miten pukeutui, mutta nyt vaatteiden valinnassa saattaa kestää vaikka 30min.” (tyttö, aine)

”Alkaa olla tarkka itsestään esim. hajusta ja vaatteista.” (poika, käsitekartta)

”Tytöt alkaa huolehtia terveydestä ja ulkonäöstä. Meikkiä käytetään paljon.” (poika, aine)

KUVIO 18. Ulkonäön maininneet käsitekartoissa ja aineissa sukupuolittain, n=79.

Murrosikäiset kehittyvät eri aikaan, tytöt yleensä ennen poikia. Puberteetin aikaisuus vaikuttaa nuoren suosioon kaveripiirissä, aikuisten suhtautumiseen, minäkuvaan ja itsetuntoon. Saattaa olla hämmentävää olla eri aikaan kehittynyt kuin muut. Myös tutkittavat ovat havainneet, että ihmiset kypsyvät eri tahtia.

”Tytöillä murrosikä alkaa aiemmin kuin pojilla.” (tyttö, aine)

”Huomaat, että ympärillä muutkin kasvavat omaa tahtiaan. Luokassa on paljon eri vaiheissa olevia. Joku luokkakaverisi saattaa olla sinua nyt paljon pitempi, mutta otat hänet kiinni kun sinullekin tulee kasvupyrähdys.” (tyttö, aine)

He kehottavat suhtautumaan muutoksiin rauhallisesti ja korostavat niiden olevan normaaleja.

”Mitään ei kannata hävetä, koska muille tapahtuu samaa kuin sinulle.” (poika, aine)

”Älä kauhistu, jos huomaat finnejä ihollasi. Se on normaalia.” (poika, aine)

”Siitä ei kuitenkaan kannata huolestua, melkein kaikilla naisilla on alkanut kuukautiset.” (tyttö, aine)

”Murrosikä tulee kaikille ihmisille.” (poika, aine)

”Se on täysin normaalia, joten älä huolehdi. Murrosikä kuitenkin menee ohi ja aikuisut.” (tyttö, aine)

6.4.3 Sosiaaliset muutokset

Murrosiässä nuoren suhtautuminen vanhempiin muuttuu selvästi nuoren pyrkiessä itsenäistymään ja koetellessa vanhempien asettamia rajoja. Tämä aiheuttaa konflikteja nuoren ja aikuisten välillä. Käsitekartoissa 17 oppilasta ja aineissa 15 oppilasta mainitsi suhteen vanhempiin muuttuvan. Yleensä muutos suhteessa vanhempiin tarkoitti riitelyä tai sitä, että vanhempien merkitys nuorelle vähenee. Kotona ei muutenkaan enää viihdytä murrosikäisenä yhtä hyvin kuin ennen.

”Monesta voi alkaa tuntua, että kotona on tylsää ja aikuisten kanssa on tyhmää.” (poika, aine)

”Perheeseen suhtautuminen on vaikeampaa.” (poika, käsitekartta)

”Vanhemmat ärsyttää.” (tyttö, käsitekartta)

”Ovien paiskontaa ja huutoa, aikuiset ei aina muista millaista on ollut murrosikä.” (tyttö, aine)

”Vanhemmat tuntuu idiooteilta, huolehtii liikaa” (tyttö, käsitekartta)

”Perhe ei ole yhtä tärkeä kuin ennen” (tyttö, aine)

”Perhe on tyhmä” (tyttö, käsitekartta)

”Puberteetin aikana haluat eristäytyä perheestä ja olla ystäväsi kanssa sekä kiinnostut maailmasta ympärilläsi.” (poika, aine)

Nuori yrittää itsenäistyä ja saada omaa päätösvaltaa. Hän myös kokee, ettei tarvitse enää vanhempien holhousa tai neuvoja, vaan pärjää itse.

”Älä ihmettele, jos et tule vanhempien kanssa aina toimeen. He varmaan ymmärtää, jos haluat itse päättää välillä asioistasi.” (tyttö, aine)

”Murrosikäisenä ei enää tarvitse vanhemmilta apua joka asiaan.” (poika, aine)

”Vanhemman neuvot ei kiinnosta.” (tyttö, käsitekartta)

”Perhe tuntuu liian holhoavalta.” (poika, käsitekartta)

Vaikka nuoret vakuuttavat, etteivät tarvitse vanhempien holhoamista, tärkeissä kysymyksissä he kuitenkin usein kysyvät neuvoa juuri vanhemmiltaan. Kaikista erimielisyyksistä huolimatta perhe tuntuu olevan nuorille tärkeä.

”Murrosiän ongelmista kannattaa kysyä rohkeasti omilta vanhemmilta. Muista, että heilläkin on joskus ollut murrosikä.” (tyttö, aine)

”Olen jutellut tästä asiasta äitini kanssa kun se tuntuu minua niin kiinnostavan.” (tyttö, aine)

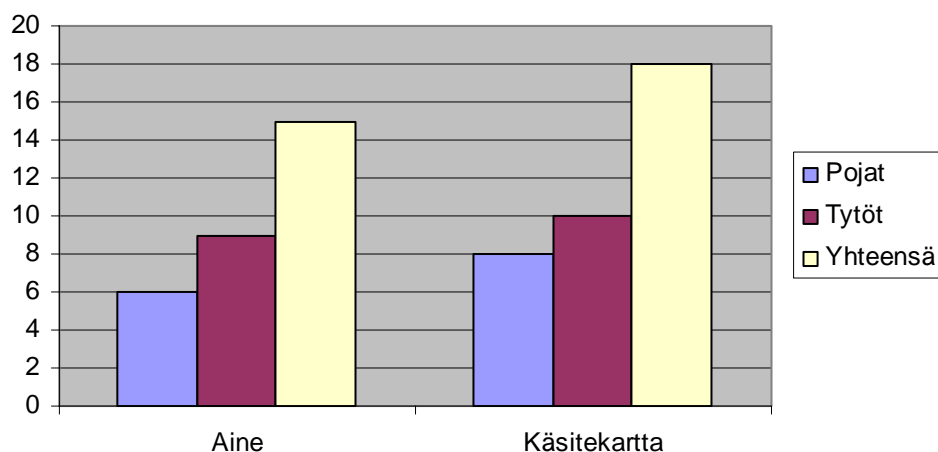
”Yleensä tytöt kertovat kuukautisten alkamisesta ensin kaverille ja sitten äitille!” (tyttö, aine)

”Muista olla perheesi kanssa! Se on tärkeää!” (tyttö, aine)

Murrosiässä nuori kaikki nuoret eivät halua viettää enää yhtä paljon aikaa perheensä kanssa, jolloin kavereista tulee entistä tärkeämpiä ja heidän kanssaan vietetään enemmän aikaa kuin ennen. Kavereiden avulla nuori pyrkii itsenäistymään ja rakentamaan omaa identiteettiään. Kuviossa 19 näkyy kuinka moni on maininnut kavereiden tärkeyden käsitekartoissa ja aineissa. Käsitekartoissa 18 oppilasta piti kavereita tärkeinä ja aineissa asian oli tuonut esiin 15 oppilasta. Tytöt olivat maininneet kaverit hieman poikia useammin. *”Kaverit on tärkeämpiä kuin oma perhe.” (tyttö, aine)* Mitä kavereitten kanssa sitten tehdään? Kaksi tyttöä kuvaa kavereiden kanssa ajan viettämistä aineissaan seuraavasti:

”Puhutte pojista ja meikkaamisesta.” (tyttö, aine)

”Monet käy kaupungilla n. 1–2 kertaa viikossa. Pienempänä leikittiin hippaa ja piilosta, mutta enää ne leikit ei kiinnosta vaan yleensä välkän alussa tytöt ja pojat koontuvat omiin rinkeihin juttelemaan. Me tytöt keskustelemme yleensä meikeistä, vaatteista, tv-ohjelmista ja muista ihmisistä, kuten kuuluisuuksista tai joistakin jotka mielestämme ovat jotenkin erilaisia.” (tyttö, aine)

KUVIO 19. Kavereiden tärkeyden käsitekartoissa ja aineissa maininnet, n=79.

Kaveruussuhteet eivät kuitenkaan aina ole helppoja. Joskus haluaa olla ihan yksin ja rauhassa.

”Yksinäistyminen” (tyttö, käsitekartta)

”Joskus kun on murrosiässä tulee halu olla yksin. Voi olla tärkeää olla välillä yksin.” (tyttö, aine)

”Vaikka murrosiässä kavereista tulee entistä tärkeimmiksi niin haluaa silti olla myös yksin ja rentoutua.” (tyttö, aine)

Kaikkien kanssa ei haluta välttämättä edes olla kavereita.

”Kaverit valitaan tarkemmin.” (tyttö, aine)

”Suuria valintoja kaverisuhteissa.” (poika, käsitekartta)

”Kavereita tulee lisää, tyhmempiä.” (poika, käsitekartta)

Toisaalta murrosikäisen sosiaaliset taidotkin kehittyvät, jolloin:

”Kaverit lisääntyy.” (poika, käsitekartta)

”Tulee enemmän toimeen kaikkien kanssa.” (tyttö, aine)

”Ottaa muut paremmin huomioon. On avuliaampi.” (poika, aine)

Tutkimukseen osallistuneista vain tytöt paljastivat riitojen kuuluvan kavereussuhteisiin. Kahdeksan tyttöä ilmoitti, että kavereitten kanssa tulee erimielisyyksiä. Johdusikohan tyttöjen keskinäinen riitely siitä, että tyttöjen kaveripiirit ovat pienempiä ja he valitsevat itselleen parhaita kavereita, kun taas pojat kokoontuvat suuremmissa porukoissa?

”Kavereitten kanssa rupeaa olemaan erimielisyyksiä, koska silloin haluaa kertoa mitä itse ajattelee.” (tyttö, aine)

”Joskus ei haluis olla kavereitten kans ku ne ärsyttää.” (tyttö, käsitekartta)

”Ei oo kivaa riidellä kamujen kaa!” (tyttö, aine)

Kavereussuhteiden nurjalta puolelta löytyy muutakin kuin riitely. Tutkitut mainitsivat alkoholin, tupakan ja jengeissä tapahtuvan rötöstelyn.

”Murrosikäiselle on tärkeää tulla hyväksytyksi. Siksi saattaa vaikka alkaa polttamaan ja kännäämään, vaikkei haluaisi itse.” (tyttö, aine)

”Murrosiässä kaverisi saattaa langeta tupakkaan, alkoholiin tai huumeisiin. Älä mene tai lankea niihin!” (poika, aine)

”Murrosikäiset polttaa useimmiten.” (poika, aine)

”Murrosiässä monet alkavat polttaa. Jengeissä tekeminen alkaa muuttua pahaa tekeväksi kuten rötöstely”. (poika, aine)

”Jengeissä tulee usein tehtyä rikoksia, sillä toiset jengin jäsenet eivät saata hyväksyä mukaan, jos ei ole uskallusta varastaa tai polttaa tupakkaa. Tupakkaa ei saisi edes myydä alaikäisille.” (tyttö, aine)

”Varsinkin jotkut pojat tekevät typeryyksiä: tupakanpoltto, sammuminen kadulle, ilkivalta. Joskus voi käydä niin, että saa murrosiässä loppuiäkseen vaikutteen. Moni joutuu päättämään lähteekö jengin mukana ilkivaltaan vai ei.” (poika, aine)

Murrosikä on oman seksuaali-identiteetin etsimisen aikaa. Vastakkainen sukupuoli alkaa kiinnostaa. Käsitekartassa 23 oppilasta ja aineessa 28 oppilasta oli maininnut ihastumisen toiseen sukupuoleen. Kuviossa 20 käsitekartoissa ei näy tässä asiassa kovin suurta eroa sukupuolten välillä eli pojat ja tytöt ihastuvat tasapuolisesti toisiinsa. Ainekirjoituksissa tytöt ovat kuitenkin tuoneet ihastumiset huomattavasti poikia

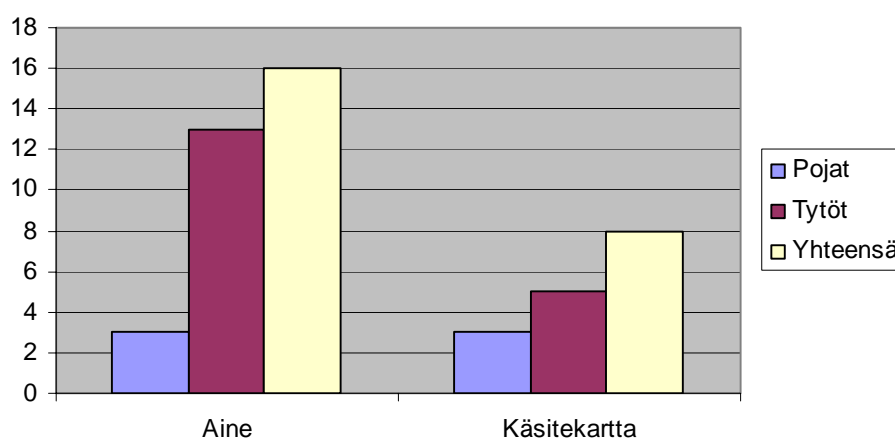
useammin. Ongelmana tuntuukin olevan se, että tytöt kehittyvät aikaisemmin kuin pojat ja alkavat katsella toista sukupuolta "sillä silmällä". Tyttöjä myöhemmin kehittyvät pojat taas eivät tyttöjen mielestä ymmärrä heitä tai kiusaavat.

"Joitaki alkaa kiinnostaa pojat, mut mä oon kyllä alkanu inhoon niitä." (tyttö, aine)

"Pojat kiusaavat tyttöjä, koska eivät vielä itse tajua mitään." (tyttö, aine)

"Joskus pojat tuntuu ihan älyttömän ärsyttäviltä tytöistä tai sitten ei... Pojat arvostelee tyttöjä..." (tyttö, aine)

"Pojista tulee tyhmiä zegoja. Jotkut pojat on ehkä ihan kivoja, joskus. Pojilla on mielessä vaan jotai TOSI järkeviä juttuja. Eikö ne voi pitää huolta omista asioista?! Pojat härnää tyttöjä kokoajan!" (tyttö, aine)

KUVIO 20. Sukupuolittain ”Toinen sukupuoli alkaa kiinnostaa” aineessa ja käsitekartassa maininneet, n=79.

Poikien onneksi tyttöjen mielestä poikien ”tyhmyys” katoaa lopulta ja pojista voi alkaa myös tykkätä.

"Voi olla että ”tykkäät” jostain. Tai että joku tyttö/poika on ennen ollut sellainen johon et ole kiinnittänyt mitään huomiota, mutta nyt olet huomannut, ettei hän ole niin ”tyhmä” kun luulit.” (tyttö, aine)

Ihastuminen ei kuitenkaan välttämättä ole kovin yksinkertaista. Ei ole nimittäin helppoa mennä puhumaan ihastuksen kohteelle ja kertoa, että tykkää.

"Kun toinen sukupuoli alkaa kiinnostaa niin haluis nähdä sen joka päivä ja puhua sille jotain, mutta ei viitti kaikkien eessä kun voi nolata itensä." (tyttö, aine)

Jotkut onneksi pääsevät ujoudestaan eroon ja saattavat ryhtyä seurustelemaan.

”Voit hankkia itsellesi ”elämänkumppanin” ainakin vähäksi aikaa...” (tyttö, aine)

”Joillakuilla alkaa olla tyttö- ja poikaystäviä.” (poika, aine)

”Voit ihastua johonkin vastakkaista sukupuolta olevaan henkilöön ja jos hänkin pitää sinusta, voitte vaikka ruveta seurustelemaan, mutta sillä ei ole kiire, kerkiät kyllä myöhemmässä ikävaiheessakin!” (tyttö, aine)

Oman seksuaalisen identiteetin etsimistä kuvasivat mielestäni myös yhden pojan aineessaan mainitsevat homoeroottiset halut, toisen pojan käsitekartassaan mainitsevat seksuaaliset mielikuvat sekä yhden tytön käsitekartassaan mainitsema masturbointi. Sama tyttö myös muistutti, että yhdynnässä tulee käyttää kondomia, jotta ei tule raskaaksi.

7 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUDEN TARKASTELUA

7.1 Tutkimustilanne

Tutkimuksen alustuksen ja käsitekarttamenetelmän ohjeistuksen oli tarkoitus olla mahdollisimman samanlainen molemmilla luokilla. Erilaisen käsitekarttapohjan takia B-luokan ohjeiden anto vaati kuitenkin enemmän aikaa ja käsitteiden avaamista. Itse yritin olla vaikuttamatta oppilaiden ajatteluun. Siksi en halunnut esittää mallikäsitekarttaa murrosikäaiheesta, jotta oppilaat eivät olisi ryhtyneet kopioimaan sitä. En myöskään antanut minkäänlaisia esimerkkejä käsitteistä, joita käsitekarttaan kannattaisi laittaa. B-luokan oppilaiden kanssa yhteisesti tehty käsitteiden fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen, määrittely saattoi kuitenkin jonkin verran ohjata oppilaiden omia käsitevalintoja.

Käsitekarttaa ja ainetta tehtäessä oppilaat järjestettiin samanlaiseen istumajärjestykseen kuin kokeita tehtäessä, eikä heillä ollut lupaa keskustella keskenään. Tutkitut myös selvästi piilottelivat käsitekarttojaan ja aineitaan vierustovereiltaan. Ilmeisesti tämä johtui murrosikä-aiheen henkilökohtaisuudesta. Oppilaat eivät näin ollen pystyneet vaikuttamaan toistensa työskentelyyn. Joidenkin oppilaiden minulle esittämät kysymykset, esimerkiksi siitä saako aineessa mainita tupakkaa tai alkoholia, saattoivat kuitenkin vaikuttaa myös muiden oppilaiden kirjoituksiin.

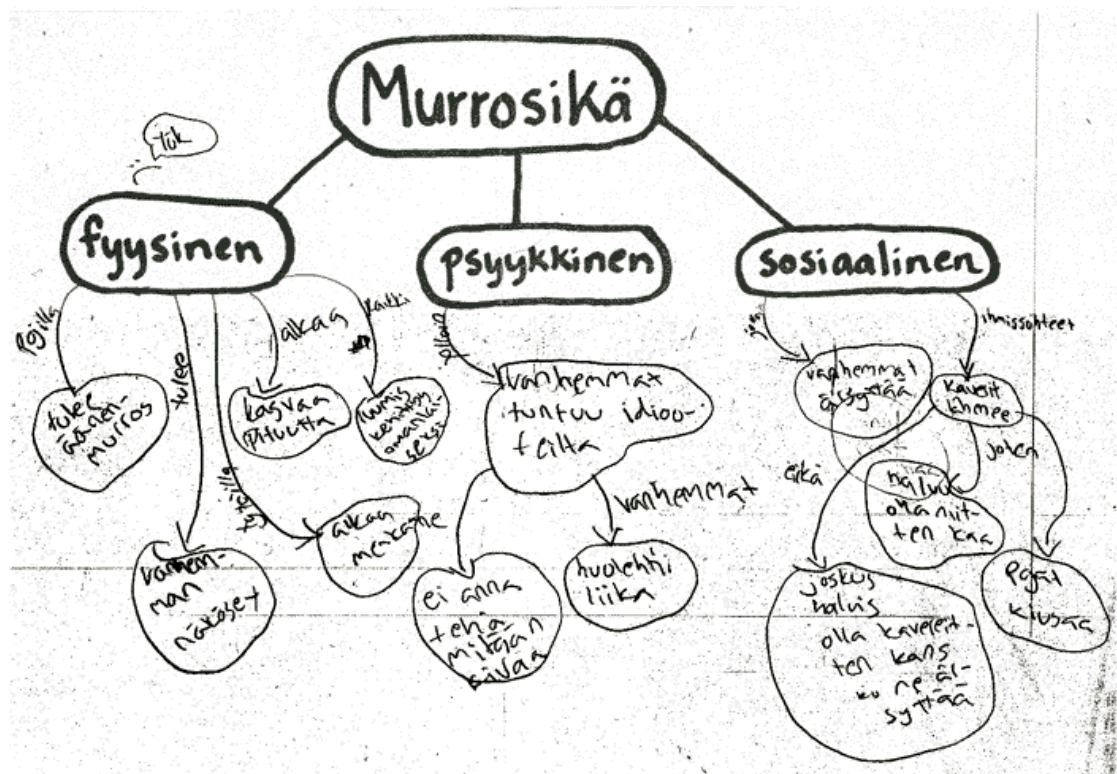
Opettajan läsnäolo tutkimustilanteessa saattoi vaikuttaa oppilaiden työskentelyyn. Toinen opettajista istui tietokoneen ääressä koko tutkimuksen ajan eikä osallistunut mitenkään tutkimustilanteeseen. Toinen opettaja taas oli aktiivisempi. Tutkimuksen alussa hän muistutti oppilaita kahdesta murrosikäaiheisestä kirjasta, jotka oppilaat olivat lukeneet edellisenä vuonna. Oppilaiden työskennellessä hän kuljeskeli ympäri luokkaa tarkistamassa aineiden pituutta ja käsialan selkeyttä. Oppilaille tuntuikin olevan tärkeää tietää, kuka heidän kirjoituksensa lukisi, minä, luokan opettaja vai molemmat. Myös sukupuolikysymys nousi tässä kohtaan esille, sillä toinen luokanopettajista oli mies ja minä taas nainen.

Siitä olivatko opettajat valmistelleet oppilaita etukäteen tutkimukseen ja näin vaikuttaneet tutkimustuloksiin, ei ole tietoa. Ilmoitin molemmille opettajille sekä sähköpostitse että henkilökohtaisesti tutkimukseni aiheen etukäteen ennen varsinaisen tutkimuksen suorittamista. Toinen opettajista oli saapuessani kuitenkin täysin unohtanut, mitä olin tulossa tutkimaan, joten luulen, ettei hän ainakaan ollut ennalta valmistellut oppilaitaan murrosikäaiheen käsittelyyn.

Oppilaat olivat yleisesti ottaen innostuneita aiheesta ja motivoituneita työskentelemään. Käsitekarttojen tekemiseen ja aineen kirjoittamiseen varattu aika tuntui olevan sopiva. Sitä mukaa kun oppilaat saivat käsitekarttansa ja kirjoituksensa valmiiksi, he siirtyivät tekemään hiljaista työtä, jolloin hitaammille kirjoittajillekin jäi työrauha tehdä annettu tehtävä rauhassa loppuun.

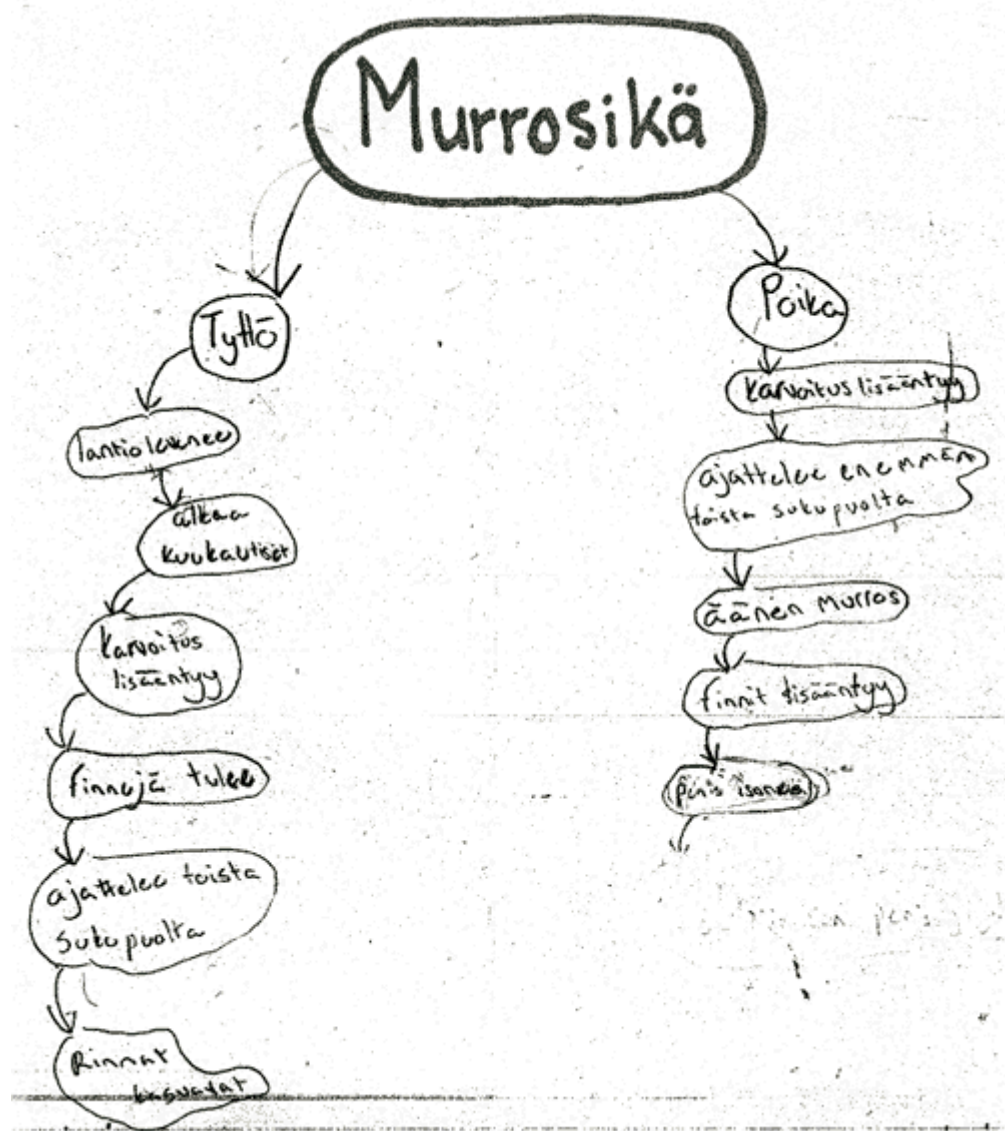
7.2 Käsitekarttamenetelmän toimivuus

Käsitekartan teko aiheutti ongelmia, vaikka se oli oppilaille ennestään tuttu työskentelytapa. Yksi puute käsitekartoissa oli linkkisanojen puute. Oikein käytettynä linkkisanalla yhdistetään kaksi käsitettä niin, että muodostuu järkevä lause. Tutkituista linkkisanoina oli käsitekartassaan käyttänyt vain 5 oppilasta, eivätkä hekään olleet käyttäneet sanoja kaikissa linkeissään. Linkkisanoina oli käytetty verbejä: *voi olla, ei ole, ovat, vaikuttaa, alkaa, tulee, saa kärsiä*. Eräs käsitekartan laatijoista käytti linkkisanoinaan kysymyksiä ja lisäkommentteja: *mitä kuuluu murrosikään, mitä kasvamisessa tapahtuu, nukun viell vähän, hohoijaas*. Linkkisanoina oli käytetty myös käsitteitä: *vanhemmat, kaikki, pojilla, tytöillä, ihmissuhteet, ajatuksia*. Muita linkkisanoina olivat: *muutos on, jolloin, joten, eikä*. Linkkisanojen käyttäminen helpotti käsitekarttojen tulkintaa, mutta linkkisanat eivät aina muodostaneet järkevää lausetta yhdistämiensä käsitteiden kanssa.

KUVIO 21. Tytön tekemä käsitekartta, jossa on käytetty nuolia ja linkkisanoina käsitteiden yhdistämisessä.

Nuolten piirtäminen käsitteiden välisiin linkkeihin lukusuunnan osoittamiseksi oli ymmärretty kuin linkkisanojen käyttö. Nuolia käytti 19 oppilasta ja loput olivat käyttäneet pelkkiä linkkiviivoja käsitteiden yhdistämisessä. Myös käsitteiden järjestäminen hierarkkisesti näytti tuottaneen joillekin ongelmia. Kahdessa käsitekartassa oli yhdistetty ja asetettu toisiinsa nähden hierarkkisesti käsitteitä, jotka eivät merkitykseltään millään tavalla liittyneet toisiinsa. Näiden käsitteiden yhteyttä ei ollut myöskään ilmaistu millään tavalla. Esimerkkinä seuraava käsiteketju, jonka yläkäsitteenä oli kuukautiset: *kuukautiset, finnit, mielialanvaihdokset, lantio levenee, mielen kehitys*.

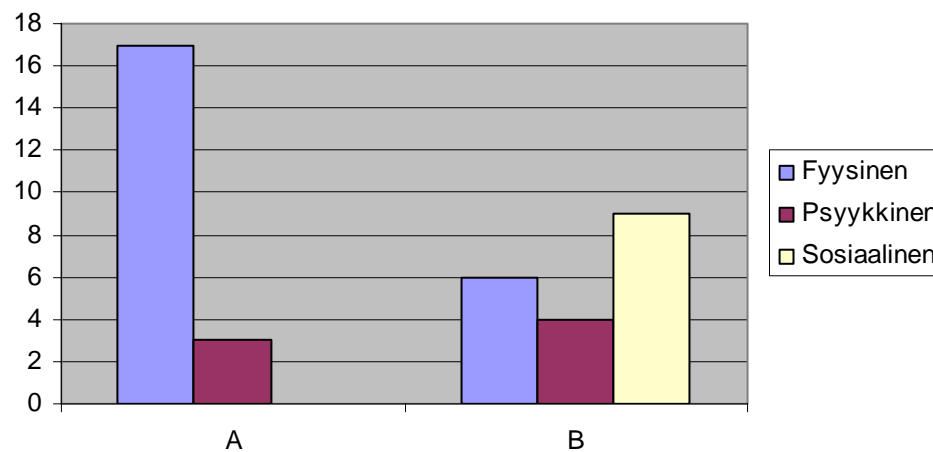

KUVIO 22. Tytön tekemä käsitekartta, jossa käsitteet on järjestetty hierarkkisesti, vaikka niillä ei näyttäisi olevan mitään merkityksellistä yhteyttä toisiinsa.

Ongelmana käsittekartoissa oli myös se, että käsitteet eivät aina olleet yhdestä tai edes muutamasta sanasta koostuvia käsitteitä. Useat käsitteet sisälsivät kokonaisia lauseita. Toisaalta kokonaiset lauseet helpottivat käsittekarttojen tulkitsemista, etenkin linkkisanojen puuttuessa, eikä tutkija joutunut pohtimaan mitä käsittekartan laatija oli tarkoittanut. Epäselviä käsitteitä tai käsitteiden yhdistelmiä ei löytynyt lainkaan ja käsittekarttojen tulkitseminen oli suhteellisen helppoa. Kaikki käsittekartat olivat käytökelpoisia, eikä yhtäkään tarvinnut karsia pois tutkimusaineistosta. Käsittekarttojen laatijat olivat pysytelleet tiukasti annetussa aiheessa, joten jokainen käsite liittyi murrosikään.

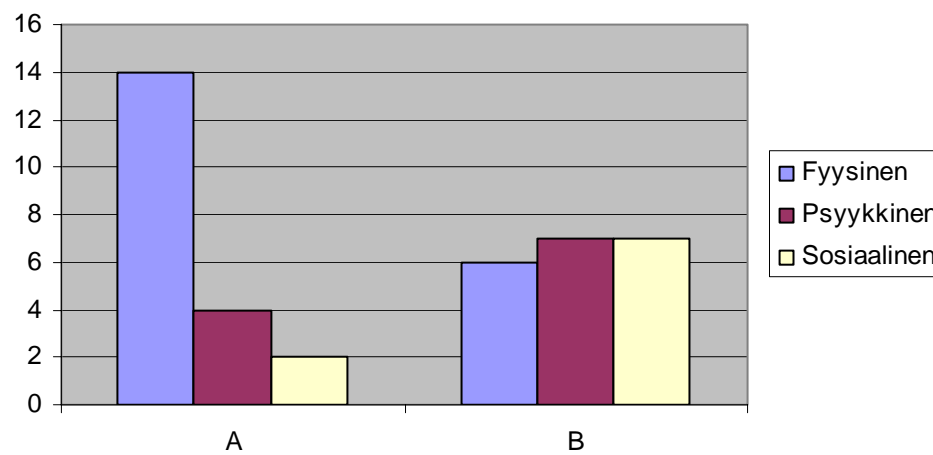
7.3 Kahden kuudennen luokan erilaiset käsittekarttapohjat

Kaksi luokkaa saivat erilaisen käsittekarttapohjan. A-luokan käsittekarttapohjassa oli valmiina pelkkä käsite ”murrosikä”. B-luokan käsittekartassa murrosikä-käsite oli jaoteltu alakäsitteisiin fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen. Tarkoituksena oli selvittää, miten erilainen käsittekarttapohja vaikuttaisi tutkimusaineiston fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen painotukseen. A-luokka painotti fyysisiä muutoksia, kun taas B-luokka oli pakotettu pohtimaan myös murrosiän psyykkistä ja sosiaalista näkökulmaa. Erityisen selvästi luokkien välinen painotusero näkyy käsittekartoissa (kuvio 23). A-luokan käsittekartoista suurimmassa osassa oli eniten fyysisiä käsitteitä. B-luokan käsittekartoissa painotukset ovat jakautuneet tasaisemmin ja yllättävästi suurimman joukon muodostavat käsittekartat, joissa on eniten sosiaalisia käsitteitä.

KUVIO 23. Käsitekarttojen painotukset luokittain, n=39.

Kuviossa 24 ovat ainekirjoitusten painotukset luokittain. Ilmeisesti ainekirjoitusta ennen tehty käsitekartta on vaikuttanut myös ainekirjoitusten painotuksiin, sillä A-luokkalaiset ovat keskittyneet ainekirjoituksissaan fyysisten muutosten kuvaamiseen, kun taas B-luokkalaiset ovat kertoneet enemmän murrosiän psyykkisistä ja sosiaalisista vaikutuksista.

KUVIO 24. Aineiden painotukset luokittain, n=40.

7.4 Tutkimuksen anti – kurkistusikkuna kuudesluokkalaisen maailmaan

Sekä käsitekartta, että ainekirjoitus toimivat mielestäni hyvinä ja toisiaan täydentävinä tiedonsaantimenetelminä. Näillä menetelmillä oli mahdollista saada selville tutkittujen omia käsityksiä murrosiästä, eikä tutkijalla ollut mahdollisuutta vaikuttaa aineiston sisältöön, kuten esimerkiksi haastattelututkimuksessa olisi voinut käydä. Murrosikä on kuitenkin henkilökohtainen ja joillekin nolostuttavakin asia puhua, joten uskon, että nimettömänä kirjoittaminen madalsi kynnystä kertoa omia ajatuksia aiheesta.

Kuudesluokkalaisilla oli erittäin paljon tietoa murrosiästä. Käsitekartoissa suurimman ryhmän tietomäärän mukaan jaoteltuna muodostivat tavalliset. Ainekirjoituksissa tutkittujen tietämys aiheesta pääsi paremmin esiin ja enemmistö aineista sijoittui asiantuntijat –ryhmään. Olisiko siis niin, että ainekirjoitus on oppilaille sittenkin tutumpi työskentelymuoto kuin käsitekartta? Vai johtuisiko ainekirjoitusten suurempi asiantuntemus siitä, että oppilaalla oli suurempi vapaus valita, mistä asiasta hän haluaa kirjoittaa, kuin käsitekarttaa laatiessa? Esimerkiksi oppilas, joka ei halunnut käsitellä fyysisiä muutoksia, saattoi ainekirjoituksessa kertoa siitä, mitä hän tekee kavereidensa kanssa.

Tyttöjen ja poikien välillä löytyi joitakin mielenkiintoisia eroavaisuuksia. Tyttöille kaverit olivat poikia tärkeämpiä, mutta tytöt myös riitelivät enemmän kavereidensa kanssa. Tämä saattaa johtua siitä, Kaivosojan (2000, 110) kuvaamasta seikasta, että tytöt valitsevat itselleen parhaan kaverin, jonka kanssa muodostetaan läheinen ystävyysuhde, kun taas pojat kulkevat suuremmissa ryhmissä. Läheisessä suhteessa myös toisen loukkaaminen, tahallaan tai vahingossa, on helpompaa, varsinkin kun murrosikäinen loukkaantuu herkästi etenkin itseensä ja ulkonäköönsä kohdistuvista kommentteista.

Ulkonäkö, vaatteet ja meikkaaminen olivat myös tyttöjen poikia useammin mainittavia asioita. Samankaltaisuutta muiden samanikäisten kavereiden kanssa etsitään yhtenäisellä pukeutumisella (Aaltonen ym. 2003, 92). Oman ulkonäön kontrollointi

on myös keino kontrolloida omaa muuttuvaa vartaloa ja hakea muiden hyväksyntää. Ulkonäkökokeilut voivat olla myös osa oman identiteetin etsintään liittyviä rooliko-keiluja, joiden Atkinson, Atkinson, Smith, Bem ja Hilgard (1990) muistuttavat kuuluvan murrosikään.

Identiteetin ja kavereiden lisäksi tyttöjä kiinnostivat pojat. Tutkituista oppilaista tytöt kirjoittivat enemmän ihastumiseen liittyvistä asioista ja seurustelusta kuin pojat. Ongelmana kuitenkin on, että pojat kehittyvät tyttöjä myöhemmin, eivätkä välttämättä ole vielä yhtä ihastuneita tytöistä kuin tytöt heistä. Pulkkinen (2002, 108) varoittaa-kin, että aikaisin kehittyvät tytöt saattavat ihastua itseään vanhempiin poikiin ja aloit-taa heidän kanssaan seurustelusuhteita. Hakeutuessaan vanhempien nuorten seuraan, tytöt altistuvat kielteisille vaikutteille, kuten päihteille. Itselleni oli yllätys, että sekä tutkitut tytöt että pojat mainitsivat murrosiän yhteydessä tupakan, alkoholin, päihteet ja jengeissä tehtävän ilkeilyn.

Sukupuolten väliset erot näkyivät myös oppilaiden asenteissa murrosikään. Tytöt ilmaisivat avoimemmin myönteisen tai kielteisen asennoitumisensa kuin pojat. Jo tutkimustilanteessa pojat ilmaisivat innostuksensa aiheen käsittelyyn, kun taas osa tytöistä piti annettua tehtävää vastenmielisenä. Tämän olettaisin johtuvan siitä, että murrosikä tuo pojille tullessaan pääasiassa myönteisiksi koettuja asioita, kuten lihas-ten kehittymisen ja pituuskasvun. Ennen murrosikäähän osa pojista on tyttöjä lyhy-empää. Tytöille taas murrosikä ulkonäön muutoksineen, finneineen ja kuukautisineen saattaa olla hämmentävää ja epämiellyttävääkin, ainakin aluksi.

Myös Välimaa (1996) vahvistaa murrosiän kehityksen olevan pojille tyttöjä mie-luisampaa. Pojille murrosiän ilon aiheita ovat leventyneet hartiat sekä puberteetin mukanaan tuoma lisääntynyt koko ja voima. Tytöt taas ovat tyytymättömiä omaan painoonsa ja ulkonäköönsä. He vastaavat yhteiskunnan naisille asettamiin kauneus-ihanteisiin omaa kehoaan kontrolloimalla. (Välimaa1996, 56–59.) Tyttöjen kehitty-misen tuskaa lisää se, että pojat eivät kehity samaa tahtia. Tutkimusaineistosta kävi selkeästi esiin, että tytöt pitävät samanikäisiä poikia lapsellisina ja tyhminä. Suku-puolten välinen kypsyysero tuntuu säilyvän pitkään, sillä Välimaan (2000, 136) mu-

kaan vielä yhdeksäsluokkalaisetkin tytöt ovat sitä mieltä, että heidän ikäisensä pojat ovat kypsymättömiä.

Sukupuolten väliset erot murrosikään suhtautumisessa asettavatkin haasteen aihetta käsittelevällä opettajalle. Hän joutuu pohtimaan, kuinka saada myös pojat, joille asia ei ehkä ole yhtä ajankohtainen, ymmärtämään millaisia muutoksia luokan tytöt ovat jo läpikäymässä. Entä miten opettaja voisi saada myös tytöt suhtautumaan myönteisemmin murrosikään ja näkemään ennen kaikkea kehityksen mukanaan tuomat mahdollisuudet epämiellyttävien fyysisten muutosten sijaan?

Lapset ja nuoret viettävät suurimman osan ajastaan koulussa. He joutuvat kokemaan monenlaisia ryhmän paineita olemuksestaan, ulkonäöstään, vaatteistaan ja käyttäytymisestään. Näitä paineita tulisi käsitellä ja tehdä näkyviksi. Esimerkiksi oppilaiden kanssa voisi pohdiskella, onko pakko suostua samaan muottiin kuin muut vai voiko jokainen olla oma itsensä. Myös ilkeästi lausuttujen kommenttien vaikutuksista itsetuntoon tulisi keskustella. Oppilaiden tulisi myös oppia käsittelemään kriittisesti median ja mainonnan luomia mielikuvia, kuten ulkonäköihanteita. (Välimaa 1996, 61–62.)

Murrosikä aiheena ylittää koulun oppiainerajat ja liittyy osa-alueena suurempaan kokonaisuuteen, nuoren terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen. Kouluopetuksessa tärkeintä olisi antaa nuorelle aitoja kokemuksia ja elämyksiä. Esimerkiksi koulun liikuntatunnit antavat kasvavalle lapselle ja nuorelle mahdollisuuden rakentaa itsetuntoaan ja ruumiinkuvaansa. Samalla liikunnanopetus antaa opettajalle arkisia ja luonnollisia tilanteita tuoda aihetta esiin. Esimerkiksi liikuntatunnin jälkeen suihkuun mennessä opettaja voi tuoda esiin hygienian merkitystä. Välimaan (1996, 70) mukaan nuorten terveyden edistämässä on nuoren itsensä kuunteleminen. Nuoren tarpeiden ja ajatusten tulisi olla toiminnan lähtökohtana.

Murrosikä ja koulun terveysopetus ovat nuorten mielestä mielenkiintoisia ja tärkeäksi koettuja asioita. Vuonna 2000 puolet kuudesluokkalaisista arvioi terveysopetuksen erittäin tärkeäksi. Viidesluokkalaisilta puolestaan kysyttiin, mistä osa-alueista he erityisesti halusivat saada tietoa. Tärkeiksi koettuja aiheita heidän mielestään olivat

mm. päihteet, sukupuolitaudit ja AIDS. Myös ihmissuhteiden hoitaminen kiinnosti viidesluokkalaisia. Tämä aihealue sisälsi mm. toimeen tulemisen muiden kanssa, ystävyys-suhteet ja avun hakemisen psyykkisissä ongelmissa. Yleisesti ottaen oppilaita kiinnostivat eniten heille itselleen läheiset aihealueet. (Jakonen, Tervonen, Moilanen, Eskelinen, Kallinen, Kähkönen, Pekkonen, Hiltunen & Tossavainen 2001, 99–113.) Edellä mainitun kyselyn perusteella myös murrosikään liittyvien sosiaalisten ja psyykkisten asioiden käsittelyllä vaikuttaisi olevan vastaanottava kohdejoukko ala-asteen ylimpien luokkien oppilaissa.

Tämän tutkimuksen perusteella itse tulevana terveystiedon opettajana aion keskittyä myös murrosiän psyykkisten ja sosiaalisten puolten käsittelyyn. Mielestäni olisi tärkeää puhua oppilaiden kanssa ystävydestä, ihastumisesta ja seurustelusta, sillä koulunhan pitäisi olla paikka, jossa opitaan arkielämän sosiaalisia taitoja. Tämä voisi olla yksi keino ehkäistä syrjäytymistä ja yksin jäämistä. Lisäksi olen sitä mieltä, että opettajana voisin yrittää vähentää murrosikäisten ulkonäkökeskeisyyttä ja kiinnittää mieluummin huomiota oppilaiden muihin hyviin puoliin.

Mielestäni murrosiän käsittelyssä näkökulman pitäisi olla mahdollisimman oppilaskeskeinen. Opettajan tulisi selvittää, mitä oppilaat tietävät ennestään murrosiästä ja mitkä asiat heitä askarruttavat. Tähän liittyen toivon tutkimukseni tuoneen jonkinlaisen kurkistusikkunan kuudesluokkalaisten maailmaan nykyisille ja tuleville terveyskasvattajille sekä lasten vanhemmille.

7.5 Jatkotutkimusideoita

Jatkossa käsitekarttamenetelmää käytettäessä tulisi pyrkiä siihen, että tutkittavat oppisivat käyttämään linkkisanoja käsitteiden välillä. Muutenkin käsitekartan laatimisen pidempiaikainen harjoittelu ennen tutkimuksen suorittamista voisi parantaa käsitekarttojen laatua. Ainekirjoitus toimi hyvin käsitekartan lisänä, mutta tulevaisuudessa murrosiästä voisi yrittää kerätä tietoa myös haastattelumenetelmällä. Tämä edellyttäisi kuitenkin hyvää luottamussuhdetta haastattelijan ja haastateltavan välillä.

Tutkimuksen luotettavuutta olisi voinut parantaa perehtymällä luokille annettuun opetukseen murrosiästä. Nyt opetuksen vaikutusta oppilaiden tietotasoon ei voida arvioida. Ei myöskään voida sanoa, mitkä mainituista asioista ovat peräisin kouluopetuksesta ja mitkä tiedot oppilaat ovat saaneet muuta kautta, perheeltä tai kavereilta. Tutkimuksen kytkeminen suoraan murrosikäopetukseen antaisi enemmän tietoa opetuksen vaikutuksesta murrosikäkasityksiin. Mielenkiintoista olisi esimerkiksi tutkia, olisiko murrosiän psyykkistä tai sosiaalista puolta painottavalla opetuksella vaikutusta oppilaiden tuottamaan aineistoon vai luettelisivatko he edelleen pääasiassa murrosiän fyysisiä tunnusmerkkejä.

Lisämenetelmien käyttöönotto lisäisi kuitenkin huomattavasti tutkimuksen työmäärää ja tutkimukseen käytettävää aikaa. Murrosikään liittyvä opetus kun ei välttämättä rajoitu koulussa tietylle aikavälille tai edes tiettyyn oppiaineeseen.

LÄHTEET

- Aalberg, V. 1991. Nuoruus psykoanalyysissa. Teoksessa T. Hoikkala (toim.) *Törmäävät tulkinnat – kirja nuorista ja nuoruudesta*. Helsinki: Gaudeamus, 233–239.
- Aalberg, V. & Siimes, M. A. 1999. *Lapsesta aikuiseksi. Nuoren kypsyminen naiseksi tai mieheksi*. Jyväskylä: Gummerus.
- Aaltonen, M., Ojanen, T., Vihunen, R. & Vilen, M. 2003. *Nuoren aika*. Porvoo: WSOY.
- Aarnos, E. 2001. *Kouluun lapsia tutkimaan: havainnointi, haastattelu ja dokumentit*. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I – metodin valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. Jyväskylä: PS-kustannus, 144–158.
- Ahola, S. 1995. *Fenomenografinen tutkimus*. Teoksessa L. Syrjälä, S. Ahonen, E. Syrjäläinen & S. Saari (toim.) *Laadullisen tutkimuksen työtapoja*. Rauma: Kirjapaino West Point Oy, 114–161.
- Alasuutari, P. 2001. *Laadullinen tutkimus*. Jyväskylä: Gummerus.
- Atkinson, R. L., Atkinson, R. C., Smith, E. E., Bem, D. J. & Hilgard, E.R. 1990. *Introduction to psychology*. 11. painos. Orlando: Harcourt Brace College Publishers.
- Bengtsson, A. & Ekendahl, M. 1992. *Lapsen ja nuoren fyysinen kehitys*. Keuruu: Otava.
- Berndt, T., J. & Perry, T. B. 1990. *Distinctive Features and Effects of Early Adolescent Friendsps*. Teoksessa R. Montemayor, G. R. Adams & T. P. Gullotta (toim.) *From Childhood to Adolescence – A Transitional Period?* California: SAGE Publications Inc, 269–291.
- Cole, M. & Cole, S., R. 2000. *The Development of Children*. Fourth Edition. New York: Worth Publishers.
- Damon, W. 1983. *Social and Personality Development. Infancy through Adolescence*. New York/London: W. W. Norton & Company Inc.

- Eskola, J. & Suoranta, J. 1999. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus.
- Fischer, K., W. & Lazerson, A. 1984. Human development – from conception through adolescence. University of Denver. New York: W. H. Freeman and Company.
- Harter, S. 1990. Processes Underlying Adolescent Self-Concept Formation. Teoksessa: R. Montemayor, G. R. Adams & T. P. Gullotta (toim.) From Childhood to Adolescence – A Transitional Period? California: SAGE Publications Inc, 205–240
- Jarasto, P. & Sinervo, N. 1998. Kouluikäisen lapsen maailma. Jyväskylä: Gummerus.
- Jarasto, P. & Sinervo, N. 1999. Murrosikäisen ja nuoren maailma. Jyväskylä: Gummerus.
- Jakonen, S., Tervonen, E., Moilanen, A., Eskelinen, M., Kallinen, S., Kähkönen, E., Pekkonen, P., Hiltunen, T. & Tossavainen, K. 2001. Terveys ja hyvinvointi kouluyhteisössä – Kiva Koulu –kehittämishankkeen (1996–2000) toiminta ja arviointi. Itä-Suomen lääninhallituksen julkaisuja n:o 47. Joensuu: Joensuun yliopistopaino ja kuvakeskus.
- Keltikangas-Järvinen, L. 1998. Hyvä itsetunto. Juva: WSOY
- Kemppinen, P. 1997. Nuori minänsä vankina II – poikkeava käyttäytyminen, tunne-elämän häiriöt, katuelämä, syrjäytyminen, terapiayhteiskunta. Kannustusvalmennus Oy. Vantaa: Tummavuoren kirjapaino Oy.
- Kosunen, E. 2000. Seksuaalisuus. Teoksessa P. Terho, E-L. Ala-Laurila, J. Laakso, H. Krogius & M. Pietikäinen (toim.) Kouluterveydenhuolto. Jyväskylä: Gummerus, 122–134.
- Kuitunen, H. Käsitekartta. TPO-koulutusohjelman oppimateriaali. Tavoitteena parempi oppiminen. Helsinki: FinEduca.
- Laine, Outi. 2000. Psykykinen kehitys. Teoksessa P. Terho, E-L. Ala-Laurila, J. Laakso, H. Krogius & M. Pietikäinen (toim.) Kouluterveydenhuolto. Jyväskylä: Gummerus, 97–104.
- Malina, R. M. 1990. Physical Growth and Performance During the Transitional Years (9–16). Teoksessa R. Montemayor, G. R. Adams & T. P. Gullotta (toim.) From Childhood to Adolescence – A Transitional Period? California: SAGE Publications Inc, 41–63.

- Metsämuuronen, J. 2003. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Jyväskylä: Gummerus.
- Montemayor, R. & Flannery, D. J. 1990. Making the Transition from Childhood to Early Adolescence. Teoksessa R. Montemayor, G. R. Adams & T. P. Gullotta (toim.) *From Childhood to Adolescence – A Transitional Period?* California: SAGE Publications Inc, 291–302.
- Novak, J., D. & Gowin, D., B. 1998. *Opi oppimaan*. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Parkatti, H. 1990. Ohjaus ja kasvatus nuorten valmennuksessa. Teoksessa A. Mero, T. Vuorimaa & K. Häkkinen (toim.) *Lasten ja nuorten harjoittelu*. Jyväskylä: Gummerus, 13–21.
- Patrikainen, R. 1997. Ihmiskäsitys, tiedonkäsitys ja oppimiskäsitys luokanopettajan pedagogisessa ajattelussa. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja n:o 36. Joensuu: Joensuun yliopistopaino.
- Pekkarinen, H. 1989. Lapsen fysiologiset valmiudet kilpaurheiluun. Teoksessa T. Pyykkönen, R. Telama & J. Juppi (toim.) *Liikkuvat lapset*. Helsinki: Valtion painatuskeskus, 73–81.
- Pulkkinen, L. 2002. Mukavaa yhdessä. Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. Keuruu: Otava.
- Pötsönen, R. 1995. Nuorten biologinen kypsyminen ja seksuaalinen kokeneisuus koulun terveystieteiden haasteena. Teoksessa L. Kannas (toim.) *Koululaisten kokema terveys, hyvinvointi ja kouluviihtyvyys*. WHO-koululaistutkimus. Opetushallitus. Helsinki: Hakapaino Oy, 15–31.
- Shaffer, D. R. 1999. *Developmental Psychology. Childhood & adolescence*. 5. painos. Belmont: Wadsworth/Thomson Learning.
- Toppari, K. & Näntö-Salonen, K. 2000. Kasvu ja fyysinen kehitys. Teoksessa P. Terho, E-L. Ala-Laurila, J. Laakso, H. Krogius & M. Pietikäinen (toim.) *Koulu-terveydenhuolto*. Jyväskylä: Gummerus, 104–108.
- Vuorinen, R. 1997. *Minän synty ja kehitys – Ihmisen psyykinen kehitys yli elämänsä kaaren*. Porvoo: WSOY.
- Välimaa, R. 1996. Nuorten koettu terveys tutkimuskohteena. Terveystieteiden tutkimuskeskuksen julkaisu. Jyväskylän yliopisto. Terveystieteen laitos.

- Välimaa, R. 2000. Nuorten koettu terveys kyselyaineistojen ja ryhmähaastattelujen valossa. Jyväskylän yliopisto. Studies in sport, physical education and health. n:o 68.
- Wilson, C. 1982. Minän kehitys. Teoksessa: J. C. Coleman (toim.) Kouluvuosien psykologiaa. Espoo: Weilin+Göös, 32-55.
- Åhlberg, M. 1990a. Kasvattajille sopivien tutkimusmenetelmien ja –instrumenttien teoreettiset perusteet, tutkiminen ja kehittäminen elinikäisen kasvatuksen ja oppimisen näkökulmasta: KST-projektin tutkimussuunnitelma. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisen tiedekunnan tutkimuksia n:o 31.
- Åhlberg, M. 1990b. Käsitekarttatekniikka ja muut vastaavat graafiset tiedonesittämistekniikat opettajan ja oppilaiden työvälineinä. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisen tiedekunnan tutkimuksia n:o 30.
- Åhlberg, M. 1992. Oppimisen, opetuksen ja opetussuunnitelman evaluaatio. Loimaa: Loimaan Kirjapaino Oy.
- Åhlberg, M. 2001. Käsitekartat tutkimusmenetelmänä. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I – metodin valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 59–68.